

DR. ARISTIDE ȘTEFĂNESCU

ARHEOLOG ȘI ISTORIC

AL BUCUREȘTILOR

dr. Panait I. Panait

Istoria Bucureștilor este cea mai bogată beneficiară a istoriografiei locale românești, cu permanente referințe în istoria românilor. Faptul acesta se datorează calității de reședință domnească și capitală statală, în perioada afirmării studiilor istorice moderne și contemporane naționale. În vasta evidență a ostenitorilor locali dar și din țară sau de peste hotare, la care se lucrează la Biblioteca Metropolitană sau aflată în arhiva Bibliotecii Naționale, sunt consemnate câteva mii de nume de semnatori ai unor opere fundamentale dedicate locuirii străvechi și existenței Bucureștilor de-a lungul secolelor, studii și aricole datorate unor erudiți cercetători, în cele mai diverse domenii, înscrisuri gazetărești, dintre care unele, precum cele datorate lui Domenico Caselli ș.a., sunt astăzi retipărite. Se constată în acești ani, ai noștri, o reîntoarcere la antecesorii prin scoatere de ediții, mai mult sau mai puțin prelucrate, a unor cărți interesante în vremea apariției lor, dar care astăzi sunt cu mult depășite. În schimb monografiile generale, fundamentale, privind Bucureștii, datorate lui N. Iorga⁷⁹⁶, Constantin C. Giurescu⁷⁹⁷, Dan Berindei⁷⁹⁸, Muzeului București⁷⁹⁹, rămân la edițiile anterioare anului 1990. Singura reeditată este *Istoria Bucureștilor* a lui G. I. Ionescu-Gion, lucru binevenit, dar sub calitățile bibliofile ale anului 1899⁸⁰⁰. În secolul XX s-a produs o adevărată revoluție în domeniul surselor de informare, al modului de abordare, afectat o jumătate de veac, de concepția regimului totalitarist. Chiar și în aceste condiții, de cenzură partinică, s-au făcut importanți pași în privința publicării de corpusuri de documente, călători străini, epigrafie și îndeosebi arheologie, atât în țară cât și pentru București.

În Capitală arheologia locală era practică încă din anii 1924-1925 prin pasiunea lui D. V. Rosetti⁸⁰¹. Și până la el existaseră căutători de „*suveniruri antice*”, cum au fost bătrânul Andrei Papazoglu, ajuns „*director*” al visteriei Țării Românești⁸⁰², și fiul acestuia col. Dimitrie Papazoglu, fiecare la timpul lui fiind atras de vestigiile Palatului Domnesc de pe str. Soarelui. Acolo au și găsit unele obiecte, consemnate de fondatorul Muzeului D. Papazoglu și anume

796 Nicolae Iorga, *Istoria Bucureștilor*, București, 1939

797 Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, București, 1967, *Idem*, *Istoria Bucureștilor*, ediția a II-a revăzută și adăugată, București, 1979

798 Dan Berindei, *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești (1459-1862)*, București, 1963

799 *Istoria orașului București*, I, red. Florian Georgescu, București, 1966

800 G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, Bucuresci, 1899

801 Dinu V. Rosetti, *Din preistoria Bucureștilor*, București, 1929; Aristide Ștefănescu, *Dinu V. Rosetti-in memoriam*, în „C.A.B.”, V, București, 2002, pp. 18-20

802 Ioan Strujan, Constantin Căzănișteanu, *Locotenent-colonel Dimitrie Papazoglu*, București, 1972, p. 18
www.muzeulbucurestiiului.ro / www.cimec.ro

o „*feavă de tun [...] și o mică ghiulea de calibru lui*”, un iatagan turcesc, câteva obiecte de podoabă ș.a.⁸⁰³. Inimosul ostaș, ajuns octagenar, făcuse trecerea de la căutătorii de comori, cum se manifestase în anul 1870 când se preocupa de „*bănuiala de comoară*” din grădina lui Anghel Neagu din București, la investigarea câmpurilor de luptă de la Călugăreni sau Valea Teleajenului, săpături așa cum se pricepea el, în numeroase stațiuni arheologice.

De la D. Papazoglu până la C. S. Nicolăescu-Plopșor și D.V. Rosetti, la începutul deceniului III al sec. XX, documentele rămase nu consemnează decât unele semnalări ocazionale. Deceniile care au urmat, până în anul 1948, când D.V. Rosetti a fost arestat politic au avut darul de a lăsa posterității o permanentă activitate de cunoaștere și valorificare a potențialului arheologic al Capitalei. Faptul acesta se va reflecta și în programul **Șantierului arheologic București**, deschis în anul 1953, sub auspiciile Academiei R.P.R., prin câteva obiective de mare interes local și național: Curtea Domnească, Mănăstirea Radu-Vodă, Mănăstirea Mihai-Vodă și împrejurimile, siturile Giulești și Crângași, cărora li s-au alăturat stațiunea Ciurel ș.a.

Rezultatele primei campanii, care s-a desfășurat pe parcursul mai multor luni, cu o concentrare de specialiști și mână de lucru, au văzut lumina tiparului în anul 1954, sub formă de rapoarte și studii⁸⁰⁴. Inventarul arheologic format din vase ceramice, unelte, obiecte de uz casnic, monede, podoabe ș.a. au completat patrimoniul Muzeului București tocmai în perioada organizării expoziției de bază la Palatul Șuțu. Dar eșuarea speranțelor forurilor comuniste de a demonstra rolul slavilor și pe întinderea locuită de români, prin arheologie, a dus la scăderea intereselor statului față de aceste mari șantiere, unele dintre ele active din anul 1949. Fondurile, din ce în ce mai reduse, au fost îndreptate spre salvările din zonele lucrărilor hidrotehnice, construcțiilor etc.

Și Șantierul București a intrat într-o scurtă perioadă de stagnare, depășită, sub conducerea șefului Secției de istorie veche a Muzeului București dr. Vlad Zirra. Era un specialist transferat de la Institutul de arheologie, apreciat de către prof. univ. dr. Ion Ionașcu, directorul Muzeului București, cu care colaborase la Șantierul Radu-Vodă, om dinamic, cu o bună deprindere a organizării în teren. Dr. Vlad Zirra a impus celor 6-7 arheologi aproape toți tineri pe care îi conducea, continuarea cercetării potențialului arheologic al Capitalei. De aici lungi și repetate deplasări în teren, vizate fiind malurile râurilor și pâraielor, luncile lacurilor, escavațiile cărămidăriilor și nisipăriilor, movile ș.a.

Anii 1959-1965 au adus pentru Muzeu, ca priorități, stabilirea și fișarea siturilor, făcându-se astfel o verificare a situației consemnată de D. V. Rosetti, dar și completarea celor știute. Concomitent cu funcționarea șantierelor, supravegheate de Academie: Ciurel, Cernica ș.a. s-au început săpături ale Muzeului București, la Roșu, Câmpul Boja, Pantelimon, Cățelu Nou, Tânganu, Otopeni ș.a. conduse de tinerii arheologi ai instituției, îndrumați de dr. V. Zirra, preocupat de completarea exponatelor privind simbioza daco-romană, continuitatea populației romanice în centrul Câmpiei Române, geneza orașului București ș.a.

Disensiunile dintre unii membri fondatori ai Șantierului arheologic București au ajuns și în atenția forului de partid municipal, care la 30 august 1960 a organizat o analiză a situației

803 *Ibidem*, p. 76

804 *București. Rezultatele săpăturilor arheologice și ale cercetărilor istorice din anul 1953*, București, 1954.

Textul face parte și din cuprinsul opulentului volum „*Studii și referate privind istoria României*”, I.

în care prof. univ. dr. Ion Ionașcu a informat că din anul 1959 nu a mai fost consultat în calitate sa de șef al acestui șantier. Prof. dr. Gh. Cantacuzino reclamase, subiectiv, asupra situației colectivului, a lipsei de bani pentru șantierele sale, absența unor ședințe de lucru ș.a. toate vizându-l pe dr. Dorin Popescu directorul adjunct al Institutului de arheologie. Din această discuție, care a durat câteva ore, s-a conturat mai clar rolul Muzeului București, care urma să solicite Sfatului Popular al Capitalei sumele necesare, să-și completeze rândurile specialiștilor și să se încadreze mai constant prevederilor HCM 661/ 1955, care priveau cercetarea arheologică, monumentele istorice ș.a. Muzeul, condus de Florian Georgescu, și-a consolidat pozițiile pe teritoriul Capitalei, asumându-și câteva obiective de mare interes arheologic.

În aceste condiții a bătut la poarta Palatului Șuțu tânărul student al Facultății de Istorie din București, Aristide Ștefănescu. Era în plină vară, 1963, când încheind primul an de studii a decis să nu mai meargă, așa cum obișnuia, la Constanța, la rudele din partea mamei sale, ci să-și ofere serviciile arheologiei bucureștene. S-a adresat directorului Muzeului București, Florian Georgescu și a făcut o impresie bună. I s-a promis că va fi repartizat unuia dintre șantierele în lucru, și acesta avea să fie șantierul Băneasa-Străulești. La acea dată tânărul avea vârsta de 19 ani, absolvise, cu rezultate bune, liceul Mihai Viteazul, cu un an în urmă, audiaseră acolo lecțiile de istorie ale prof. Turianu, consolidându-se între ei o reciprocă afecțiune și recunoștință a elevului față de magistrul său, care îi dezvăluise frumusețea dar și capcanele Istoriei. Șantierul respectiv era plasat pe malul stâng al Colentinei, în aval de Podul Străulești și includea mai multe situri arheologice: punctul „La Stejar” fiind săpat de Dinu V. Rosetti⁸⁰⁵, punctul „Lunca” semnalat de gropile făcute pentru scoaterea unor brazde de iarbă necesare spațiilor verzi, punctul „Alba”, denumire dată după Secția „Alba” a I.A.S. Mogoșoaia, identificat după petele de pământ negru și bulgări de chirpic, văzute după ploaie și care ofereau materiale ce proveneau de la o așezare medievală timpurie (sec. IX-X), necunoscută⁸⁰⁶.

Prima campanie de săpături se practicasă în octombrie-noiembrie 1960. În 1962-1963 s-au reluat investigațiile de pe islazul Băneasa, la vechea stațiune „La Stejar” urmărindu-se, în special, vestigiile locuirii din sec. VI-VII⁸⁰⁷ și s-au început investigațiile la situl Băneasa-sat⁸⁰⁸. Situl cel mai longeviv avea să rămână Străulești-Măicănești⁸⁰⁹.

La Străulești-Măicănești⁸¹⁰ Aristide Ștefănescu avea să ia contact cu viitoarea lui

805 D.V. Rosetti, *Din preistoria Bucureștilor*, București, 1929

806 Panait I. Panait, *Sectorul „Alba”*, în: „C.A.B.”, I, pp. 104-125. A fost șantierul vizitat de două ori de acad. Ion Nestor și dr. Eugenia Zaharia

807 Margareta Constantiniu, *Șantierul arheologic Băneasa-Străulești. Așezare autohtonă prefeudală de la Băneasa (La Stejar)*, în: „C.A.B.”, II, București, 1965, pp. 77-98

808 Margareta Constantiniu și Panait I. Panait, *O așezare feudală timpurie la Băneasa-sat*, în: „C.A.B.”, II, pp. 98-140

809 Din 1960 s-au organizat 20 de campanii de cercetare pentru a se descoperi vestigii din sec. III-VII, IX-XI, XIV-XVI. Șantierul Străulești-Măicănești a fost unul dintre cele mai complexe câmpuri de studiere a evoluției societății autohtone în centrul Câmpiei Române. Margareta Constantiniu, Panait I. Panait, Ioana Cristache-Panait, *Săpăturile de la Străulești-Măicănești*, în: „C.A.B.”, II, pp. 140-237

810 Denumirea acestui obiectiv arheologic se compune din numele Cartierului Străulești, din partea de N a Capitalei și cel al satului Măicănești atestat la 18 octombrie 1560, dar mai vechi cu un secol, cum aveau să dovedească descoperirile arheologice

profesie, căreia i s-a dăruit cu devotament exemplar, slujind un șantier devenit de interes național⁸¹¹. A sosit la șantier însoțit de un coleg, Tr. Cadrefier care nu a rezistat decât o campanie. A. Ștefănescu s-a înjugat cu sârg, ceea ce i-a trezit simpatia D-nei Constatiniu, dar el trăgea mai mult către vestigiile medievale, care intrau în atribuțiile noastre. Ca produs al Școlii de arheologie medievală Suceava impusesem o strictă disciplină a șantierului. Deși muncitorii noștri veneau din satul Drăcești-Olt, oameni care nu mai văzuseră practicele arheologice, au deprins din mers modul de lucru. Șeful de echipă, bun apropiat al studentului A. Ștefănescu, nenea Stancu Moțoi era deja format în situațiile de spăcluire speciale, cuptoare, morminte etc., alții trasau peretele șantului vertical, la sfoară, simțeau sub talpa lor bătătorită orice mică rezistență a cazmalei. Acum am convingerea că toate aceste momente în care fiecare hârleț săpat de muncitor putea aduce la lumină un obiect sau o situație arheologică neașteptată, l-au impresionat pe tânărul nostru student. Și a rămas subjugat acestei profesii. Colegul Capdefier, care, după cum notăm mai sus, s-a retras și după câțiva ani își regreta abandonul.

A. Ștefănescu a urmat zi de zi, campanie după campanie, făcând șmotru la săpat, spăcluire, stratigrafie, consemnare etc. cu conștiinciozitate deplină. Deseori îl găseam biciuit de vântul rece al toamnelor târzii, încercând să deslușească o situație stratigrafică, metodă de bază pe șantierele celor care se formaseră la Suceava sub învățătura prof. univ. dr. Ion Nestor, cel care a impus stratigrafia nu numai pentru siturile străvechi ci și pentru cele medievale. Cum proveneam, ca formație Școlii Suceava, aplicam și la București, unde fusesem cooptat în anul 1956, ceea ce învățasem alături de formația arheologilor medieviști români din care făcuseră parte Ștefan Ștefănescu, M. D. Matei, Ștefan Olteanu, N. Constantinescu, Trifu Martinovici, E. Bold-reorientat la Iași, către istorie contemporană, Octav Monoronu, Radu Popa, Panait I. Panait, Victor Teodorescu, E. Busuioc, Eugenia Neamțu, Coca Olcescu, Camelia Băncilă, Vasile Novac ș.a. Nu toți dintre aceștia au prestat ulterior arheologia dar au rămas captivi aducerii aminte a campaniilor de instruire studențească.

Indirect Aristide Ștefănescu, ca și sutele de studenți care au făcut practica lor de specialitate, până târziu, la București, au cunoscut metodologia Școlii Suceava, urmată de foștii spudei ai Magistrului Prof. dr. Ion Nestor, care își legase numele de descoperirea la București, alături de D.V. Rosetti, a Culturii Tei⁸¹², începuseră cercetările de la Glina rămas un devotat diriguit al săpăturilor făcute în raza Capitalei, prilej cu care Aristide Ștefănescu avusese ocazia să-l asculte în climatul de șantier de cercetare. Direct de la acad. I. Nestor și indirect prin foștii învățăcei ai marelui arheolog, în special Ștefan Olteanu, N. Constantinescu, membrii de conducere ai Șantierului Băneasa-Străulești, toți îi inoculasera metoda de lucru nestoriană. Faptul acesta s-a manifestat în întreaga lui activitate, începută ca student și încheiată ca șef de șantier.

Din modestele noastre investigații rezultă că cel puțin 35 de arheologi au prestat

811 *Istoria Românilor*, III, București, 2001, p. 679

812 Panait I. Panait, *Istorici care i-am cunoscut. Dinu V. Rosetti*, în: „Magazin Istoric”, s.n., an XXXIX, 7, 2005, p. 7

nobila investigație arheologică pentru București, la care se adaugă, lotul, tot mai restrâns, al celor de azi⁸¹³. A. Ștefănescu a fost format pe Șantierul București, al cărui membru de seamă a rămas până la încheierea carierei, care se confundă cu cea a existenței pământene. A fost un produs al Bucureștilor pentru București. Această exemplară dăruire se vedește în rezultatele obținute pe parcursul a 43 de ani, timp în care a fost istoric, arheolog, om de știință și cultură al Capitalei, formator universitar, gazetar, colaborator al TV., Radio-ului, ș.a. S-a instruit în climatul Muzeului București, prestând strădanii pe mari șantiere, în vremuri tulburi, alături de ceilalți truditori ai branșei, animați de dorința salvării a tot ce se mai putea salva din zestrea istorică a Bucureștilor, în condițiile în care dispăreau cartiere, străzi, biserici, mănăstiri, demolate la porunci rătăcite.

Rezultatele sale profesionale sunt enumerate de el, pe 9 pagini, în care se cuprind cărți de autor sau în colaborare, studii, rapoarte arheologice, comunicări, articole de istorie medievală, toate însumând cca. 120 de titluri⁸¹⁴. Activitatea fostului drag coleg a fost însă mult mai amplă decât reflectă „Lista Ștefănescu”. Este unul din cercetătorii satului medieval prin metodele arheologice, aplicate în fostele vetre rurale de la Măicănești, Grozăvești, Vitan-Bârzești, Greci (Cartier Vitan) și îndeosebi Mănești-Buftea. Personal am apreciat seriozitatea muncii lui și i-am transferat studierea satului Mănești pe Colentina. Investigațiile lui au confirmat concluziile formulate în urma săpăturilor de la Măicănești, primul sat din hinterland-ul Bucureștilor pe care l-am cercetat multe campanii împreună, în ideea descifrării dovezilor influenței unei eventuale piețe urbane apropiate, anterioară hrisovului emis de Vlad Țepeș la 20 septembrie 1459 „în cetatea București”. Era o metodă de abordare a unui moment major al acestei urbe, aplicată prima oară în Capitală și poate chiar și în țară, care și-a dovedit justetea în anii care au urmat. Satul respectiv, abandonat la sfârșitul sec. XVI, era atestat într-un act domnesc din 18 octombrie 1560⁸¹⁵ și putea să lase în inventarul lui arheologic produse oferite de ateliere meșteșugărești active, într-un centru urban, sau chiar aduse din Transilvania și din sudul Dunării. La această idee a colaborat și a scris lucrări de mare interes, și Aristide Ștefănescu, care făcea parte din grupul restrâns al arheologilor medievaliști români dedicați cercetării arheologice a satelor dispărute.

Pe parcursul carierei sale a fost prezent în aproape toate cele 12 vetre rurale studiate la București, pe unele dintre acestea fiind conducător al săpăturilor. Au fost șantiere mari, cu multe campanii: Măicănești, Cartierul Vitan, Grozăvești, unde se ridica noul campus al Politehnicii București; Vitan-Bârzești, Pantelimon ș.a. Cel mai drag lui avea să-i fie Șantierul Mănești-Buftea primit, cu prilejul fericit, al căsătoriei cu Steluța Păduraru pentru pasiunea cu care se dedica lucrării arheologice. Și avea datoria și mulțumirea eforturilor făcute în verile toride sau în toamnele reci, de a descoperi izvoare arheologice intrate în istoria națională⁸¹⁶.

813 *Idem, În memoria arheologilor pământului Bucureștilor*, în: „C.A.B.”, V, București, 2002, p. 5

814 Lista lucrărilor publicate de muzeograful-arheolog Aristide Ștefănescu (ms. în posesia familiei).

815 *D.I.R.*, B., Țara Românească, veac XVI/3, p. 143

816 *Istoria Românilor*, III, București, 2001, p. 524, 528

Mănești-Buftea, indicat printr-un rest de biserică zidită în a doua jumătate a sec. XVI, era un obiectiv care preocupase istorici de prestigiu: G.I. Ionescu-Gion, P.Ș. Năsturel, Paul I. Cernovodeanu, care identificau membri ai dinastiei Drăculeștilor legați de acest domeniu⁸¹⁷. Un document emis la 15 iunie 1577 consemna „satul Mănești de pe Colentina”, moștenire a lui Alexandru II Mircea (1568-1577) „de la bunicul meu Mihnea Voievod”⁸¹⁸.

Săpăturile arheologice conduse de A. Ștefănescu au adus dovezi ale unei istorii mult mai vechi decât datele scrise. Mai întâi o așezare cu necropola acesteia din sec. III-IV⁸¹⁹, apoi satul cu cele trei cimitire ale comunității locale⁸²⁰, caz mai rar întâlnit în realitățile rurale din Câmpia Română. Repetatele campanii efectuate, cu participarea studenților Universității București – Facultatea de Istorie, au scos la iveală un inventar funerar medieval de interes național care a stârnit atenția participanților la sesiunile de bilanț anual⁸²¹. Pe baza unor monede emise de Radu Voievod I (1377-1383), Mircea cel Bătrân (1386-1418) s-a dovedit că acel sat Mănești ființa în vremea domniilor acestora⁸²², deci cu mult înaintea hrisovului din 1577, repetându-se constatările de la Măicănești și din alte părți. Sunt diferențe de 100-150 de ani între dovezile arheologice cu datare certă și izvoarele scrise, ceea ce impune o nouă apreciere a societății medievale românești. Concluzia aceasta este întărită și de obiectele celor înhumați pe malurile Colentinei. În condițiile în care locuința lor era modestă, inventarul funerar și în special cel de la Mănești și Măicănești, sate contemporane, se compune din monede, inele de argint cu disc ornamental, cercei de factură sud-dunăreană, brățări, bumbi pentru prinsul veșmintelor, copci, resturi de țesături cu firet, catarama, ș.a. executate în ateliere urbane. Toate acestea se constituie într-o splendidă colecție de podoabe și piese vestimentare, purtate de țărani ilfoveni, aflați în raza de influență a unui târg, pe a cărei piață puteau fi cumpărate atari obiecte⁸²³.

Concluzia aceasta avea să fie întărită în urma cercetărilor de la Curtea Veche unde A. Ștefănescu a fost prezent de la prima campanie, începută în ziua de 29 august 1967⁸²⁴, până la cele din 1974. A fost cel mai important șantier arheologic medieval al Capitalei atât ca durată și amploare cât și prin monumentele studiate. În fruntea tuturor se afla Curtea Domnească acoperită de casele orașenilor și de străzi încremenite la structurile căpătate după marele foc din martie 1847, hanuri, construcții edilitare ș.a.

Din 1967, câțiva ani, s-a lucrat în fiecare din anotimpurile anilor, iarna în pivnițe

817 Panait I. Panait, *Buftea. Lunga devenire a unei așezări ilfovene*, în: „București”, XIX, București, 2005, p. 134

818 D.I.R., B., Țara Românească, veac XVI/4, pp. 281-282

819 Aristide Ștefănescu, *Necropola din sec. III-IV descoperită la Mănești-Buftea*, în: „C.A.B.”, IV, București, 1992, pp. 125-132

820 *Idem*, *Considerații arheologice privind necropola satului Mănești-Buftea*, în: „București”, X, 1980, pp. 143-149; *Idem*, *Note privind cercetarea arheologică a necropolelor din secolele XIV-XV de la Mănești-Buftea*, în: „C.A.B.”, IV, pp. 343-349

821 *Idem*, *Cercetarea arheologică a satului din Țara Românească (secolele XIV-XVI)*, în: „S.C.I.V.A.”, I, tom. 31, 1980, pp. 131-141

822 *Idem*, *Contribuții arheologice privitoare la începuturile locuirii feudale la Buftea*, în: „C.A.B.”, III, București, 1981, p. 183

823 *Idem*, *Elemente particulare și generale în ornamentica obiectelor de podoabă descoperite la București (secolele XIV-XV)*, în: „Revista muzeelor și monumentelor”, 2, 1986, pp. 54-59

824 Panait I. Panait, *Carnet de șantier*, 16/1967/0

sau hrube, umplute cu moloz sau combustibili mizeri, sau cu ambalajele piețarilor din apropiere. Arhitecți, ingineri, desenatori, muncitori ai I.C.M. 2 așteptau rezultatele cercetării arheologice care se desfășura nu numai în subsol ci și în construcțiile existente de la cornișă până la fundații. Numai alături de Aristide Ștefănescu am putut face față ritmului cerut de Municipalitate. Au fost ani în care nici unul din noi nu am putut beneficia de concediu, de o zi liberă. Se lucra cu zeci de lucrători, basculante de mare capacitate, escavatoare. Când aștern aceste rânduri mă întreb cum s-a putut susține un asemenea efort, consemnat de mine în câteva zeci de carnete de șantier, Aristide Ștefănescu având carnetele lui pe care amândoi le-am folosit la rapoartele, studiile, tezele de doctorat și la micromonografia dedicată Palatului Domnesc⁸²⁵.

La Curtea Domnească nu se pornea pe un teren complet necunoscut. Se căutase pe acolo „suveniruri antice”, cum s-a menționat mai sus, erau știute crâmpoie din hrubele domnești, ziduri din bolovani de râu, efecte ale unor calamități constatate și de D.V. Rosetti și arh. Horia Teodoru, în urma săpăturilor practicate de ei în 1953-1954⁸²⁶. Gangurile și curțile interioare de pe str. Soarelui fuseseră scotocite. Mai puțin se putuse intra în camerele de locuit, prăvălii, ateliere precum cele de pe actuala str. Franceză. Se știa că în structura lor casele ridicate după scoaterea la mezat din 1798-1799 sau după „focul cel mare”, mai păstrau cioturi de ziduri domnești. În pivnițe fundațiile se lipeau sau se ridicau unele peste altele, fiind acoperite de cantități imense de moloz. Grijă noastră era atât identificarea acestora cât și salvarea lor în vederea conservării. Au fost, din nefericire, puțini pereți păstrați pe 8-12 m înălțime din hrube până la catul al doilea al palatului.

Către anul 1970 s-a pus în discuția specialiștilor problema restaurării vestigiilor, în lumina legislației europene, stabilirea unui circuit muzeal ș.a. Colaborarea celor doi arheologi cu șeful colectivului arh. C. Joja, cu arhitectul proiectant N. Pruncu, inginerul de rezistență Rădulescu cu comandamentul municipal ș.a. puneau un noian de probleme. În această situație A. Ștefănescu a trebuit să cerceteze singur bordeiele din sec. III-IV, VI-VII, IX-XI, fundațiile unor case domnești apărute în curțile interioare de pe str. Soarelui 6-8-10, pivnițele casei de pe aceeași stradă nr. 5 unde apăruseră trei bazine, conducte de apă și cuptorul de încălzit apa necesară, s-a presupus a uneia din băile Curții.

În primele luni – 1972 șantierul a fost diminuat, trecându-se la pregătirile necesare inaugurării „Muzeului Curtea Veche. Palatul Voievodal”. Aveau să urmeze, cu fonduri limitate, alte două campanii, care s-au consumat paralel cu cercetarea Cafenelei Vechi, a Hanului cu Tei, cu finisarea investigațiilor la Hanul Manuc, cu începerea cercetării Hanului Gabroveni ș.a. Bilanțul acestui iureș consemna, arheologic, completarea cunoștințelor privind locuirile anterioare Curții, adică sec. III-IV, VI-VII, și îndeosebi a aceleia medieval-timpurie, din sec. IX-XI. Aceasta din urmă este cea mai întinsă așezare, aparținând Culturii vechi românești, din secolele respective, existentă pe teritoriul Bucureștilor.

Dacă la Măicănești tânărul student, A. Ștefănescu, a deprins abordarea vetrei unui sat de mărime mijlocie, la Curtea Domnească el a participat la studierea unui întins ansamblu arhitectonic risipit pe 25000 mp. La începuturile acestuia s-a aflat o cetățuie cu fundații din

825 Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, *Muzeul Curtea Veche-Palatul Voievodal*, București, 1973

826 *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, sub redacția Prof. I. Ionașcu, București, 1951, pp. 147-170

cărămidă, de plan patrulater, înconjurată cu șanț de apărare. În acest șanț s-au găsit materiale din a doua jumătate a sec. XIV. Peste aceste ziduri Vlad Tepeș a ridicat, în anii 1458-1459, „*Cetatea Bucureștilor*”, folosind bolovani de râu. Ca atare descoperirile arheologice au arătat, așa cum presupusese eruditul prof. univ. dr. Constantin C. Giurescu, că încă din perioada organizării statului medieval Țara Românească, la București se afla o fortificație⁸²⁷. Ea se înfățișa ca un turn de 160 mp., care supraveghea o încrucișare de drumuri și putea găzdui pe pârcălabul de Ilfov. Descoperirea acestei cetăți s-a făcut în ziua de 27 mai 1968⁸²⁸, provocându-ne, atât mie cât și lui A. Ștefănescu o nespusă bucurie. Nu se putea altceva atât de clar; fundația din cărămidă era suprapusă de cea, puțin adâncită a Cetății lui Tepeș Vodă. Cetatea Dâmboviței, a Bucureștilor, era cu un veac anterioară hrisovului lui Vlad Tepeș. Prin stratigrafie, compararea materialelor de construcție, a tehnicii de lucru, s-a stabilit marile etape prin care a trecut cea mai vastă zidire domnească la București⁸²⁹.

Cercetarea solului și a Curții domnești indică piscurile strădaniilor profesionale atinse, cu dăruire, de dr. Aristide Ștefănescu. Dar nu e totul căci bilanțul său este mult mai cuprinzător, incluzând participarea la cercetarea unor mănăstiri și biserici bucureștene, ca student și apoi ca arheolog acreditat, lăcașe, printre care s-au aflat: Chiajna-Giulești, Cârna-Mănești-Buftea, Cotroceni, Flămânda, Sf. Gheorghe, Plumbuita, Răzvan, Spiridon Vechi, Văcărești ș.a. Rapoartele și studiile sale au completat bibliografia acestor monumente transmițând date necunoscute până atunci. Este de reținut găsirea și publicarea pisaniei bisericii Răzvan, ctitorită de marele dregător brâncovenesc Ianache Văcărescu în anul 1706⁸³⁰, clarificarea situației lăcașului masiv din cartierul Giulești, aflat la mică distanță de linia ferată spre Craiova, notele finale privind contribuția arheologiei la cercetarea bisericii Mănăstirii Cotroceni ș.a.

Dr. A. Ștefănescu și-a făcut datoria să publice rezultatele profesiei sale atât prin comunicări și scris cât prin lecțiile ținute studenților în arhitectură sau istorie, la Radio și T.V. Este primul arheolog bucureștean care a cercetat biserica Sf. Spiridon Vechi înaintea demolării ei și apoi a fost prezent în efortul notabil al instituției bisericești și al enoriașilor de reclădire a „*bisericii siriene*”, cum era cunoscut de către specialiști monumentul istoric. Aceeași contribuție a adus la reclădirea unei părți a ctitoriei lui Șerban Vodă Cantacuzino de pe moșia satului său, Cotroceni. O bună parte a carierei de istoric al Bucureștilor și-a petrecut-o pe șantierul de construcție din Capitală și împrejurimi. Arheologul A. Ștefănescu a făcut parte din echipa de specialiști care a supravegheat lucrările șantierului de canalizare a Dâmboviței, fiind coautor la monografia dedicată acestei înfăptuiri⁸³¹. A trecut apoi pe șantierul Metrou, cu misiunea salvării obiectelor de interes istoric, pe cel al amenajării lacului de acumulare Văcărești.

Cea mai puternică deziluzie a încercat-o pe Șantierul Dunăre-București unde, alături de dr. Mioara Turcu, dr. V. Boroneanț, dr. R. Ocheșanu, dr. Radu Ciuceanu, dr. V.

827 Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1979, p. 42, 46-47

828 *Carnet de șantier* 24/1968/4

829 Panait I. Panait, Daniel Flaut, *Arheologie medievală română*, Constanța, 2004, pp. 165-169

830 Aristide Ștefănescu, *Inscripția ctitoriei Văcăreștilor de la Răzvan*, în: „*Izvoare arheologice bucureștene*”, I, București, 1978, pp. 60-61

831 *Dâmbovița-Magistrala albastră a Capitalei*, București, 1988

Sandu, a făcut parte din echipa care a gestionat acest demers de specialitate pe tronsonul de Sus al vastului șantier, prin cercetări de suprafață, intervenții premergătoare, recuperarea unor obiecte de interes istoric. I-a revenit sarcina de a se ocupa de zonele ce urmau să fie acoperite de ape la Poșta-Buturugeni, Drăgănescu, Ordoreanu, unde case, biserici, cimitire erau sortite dispariției⁸³². Zeci de familii aveau să fie dislocate din gospodăriile lor și mutate aiurea, în blocuri prost construite, arheologii fiind martorii acestei tragedii. De multe ori Didi Ștefănescu îmi relata discuțiile cutremurătoare purtate cu sătenii localnici care erau angajați la muncile arheologice. A refuzat categoric, în anul 1977, să efectueze cercetări la biserica Cotroceni, care afectată de seismul din 4 martie, urma să intre în restaurare. Parcă prevestea soarta acestui monument sfânt pentru neamul românesc, năruit cu hainie în 1984.

În schimb a fost bucuros să participe pe șantierul studentesc de la Hârșova, unde își prestau timpul de practică de specialitate studenții Universității „Ovidius” din Constanța. Împreună cu el am organizat șantierul Cetății Carsium-Hârșova, care s-a bucurat de o frumoasă apreciere atât din partea tinerilor participanți cât și a cadrelor universitare. Avea un adevărat dar să lucreze cu studenții, pe care i-a îndrumat la București timp de peste 15 ani, apoi cu cei dobrogeni cărora le spunea cu mândrie că el însuși este un produs, după mamă, al acestei Mesopotamii dintre Dunăre și Marea Neagră. Tot timpul știa cum să vorbească savantului sau studentului, muncitorului pe care îl iniția la lucrarea arheologică de teren. Vorbea frumos și la puținele agape la care am fost prezent, așteptam cu nerăbdare cântecele lui interpretate din rărunchi prin vocea angelică moștenită de la tatăl său, preotul Constantin Ștefănescu. I-a plăcut viața limpede, lipsită de vrăjmășie, climatul de familie. Când reveneam, uneori, împreună din țară, mă bucuram, ca și el, de momentul întâlnirii, pe peron, cu soția și fiul lor, Bogdan, care îl întâmpinau pe „pater”. Muncea mult și ordonat, străduindu-se să nu-i scape nimic. Șefa lui îmi raporta adesea „*Didi toată ziua face fișe de documentare*”. A fost un muzeograf exemplar, profesie în care s-a exprimat prin organizarea de muzee și expoziții cu teme diverse, presta cu aceeași dăruire ghidajul ca și conferința, emisiunea mass-media ș.a. A lăsat în literatura muzeografică românească o lucrare pentru care a muncit, cu sânguință, extrem de utilă atât omului de știință cât și turistului⁸³³. A recidivat, cu aceeași dăruire, prin lucrări personale sau de colectiv, dedicate muzeelor, monumentelor⁸³⁴, documentelor, fotografiei de epocă sau artei plastice preistorice. Și-a făcut datoria cu același devotament atât în Ministerul Culturii cu care a colaborat o scurtă perioadă, după 1990, cât și în cadrul colectivului Muzeului Național Cotroceni, unde a funcționat ca director-adjunct și cercetător principal.

Dr. Aristide Ștefănescu a fost cel mai harnic și mai strălucit produs al arheologiei bucureștene contemporane pe care el a slujit-o exemplar devotament. După fatidica zi de 26 iunie 2006 își găsește odihna în Cimitirul Ghencea-Civil din Capitală, sub plăcile de marmură albă ale unui îngrijit mormânt umbrat de proaspete flori. Opera lui rămâne în tezaurul istoric al metropolei București.

832 Aristide Ștefănescu, în: „C.A.B.”, IV, 1992, pp. 241-249, 251-256, 257-264

833 *Idem*, *Ghidul muzeelor*, București, 1984, p. 498 și II.

834 Aristide Ștefănescu, Albotă Gabriel, Schuster Gabriela, *București. Muze. Monumente. Edificii*, București, 1992

Mănești-Buftea, iunie-iulie 1979.

Împreună cu echipa de elevi din Buftea, inițiind campania de săpături în cea de-a treia necropolă.

Vitan-Bârzești, 1983.

Practica arheologică a studenților Facultății de Istorie-Filozofie. Inspecție la șantier a acad. Ștefan Ștefănescu

Vitan-Bârzești, octombrie 1985.

În mijlocul studenților Facultății de Istorie aflați în practica de specialitate.

SUMMARY

Dr. Aristide Ștefănescu began his practical activity as an archeologist in 1963, at the Băneasa-Străulești archeological site, in a moment of effervescent investigations in the domain. The article traces his career and achievements, till his death, on June 26th, 2006.

perioada pregătirii obținând prin concurs o bursă⁸³⁹. În anul 1903 a terminat⁸⁴⁰ cursurile școlii. Au urmat câțiva ani de carieră didactică, concomitent desfășurând și o laborioasă activitate artistică. Astfel în anul 1904 a realizat⁸⁴¹ bustul lui Nicolae Crățunescu⁸⁴², decanul Facultății de Drept din București. Cu acest prilej a fost remarcat de ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Spiru C. Haret⁸⁴³ care, în anul 1907, i-a asigurat obținerea bursei acordată de Casa

Școala de Belle Arte din București. Prin preocuparea sa s-au pus bazele turnătoriei artistice din România. Comenzile primite au dus la realizarea unor valoroase monumente care au fost integrate în forul public din diverse orașe. Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea – material românesc, oameni și înfăptuiri*, Editura Cugetarea – Georgescu Delafraș, București, 1940, p. 392.

Virgiliu Z. Teodorescu, *Contribuții la istoricul turnătoriilor artistice în metal din România*, în: „Muzeul Național”, vol. X, București, 1998, p. 181-188. (prin preocuparea sculptorului Wladimir C. Hegel s-a importat din Anglia o instalație completă de turnarea a metalelor pentru Școala de Arte și Meserii. Așa a format o serie de turnători români, din rândurile acestora, detașându-se prin receptivitate, interes permanent de autodepășire, Vasile V. Râșcanu. O biografie care se conjugă cu cele mai reprezentative monumente turnate în bronz pe parcursul a mai bine de 50 de ani. La vârsta senectuții memoriile întocmite sunt o efectivă sursă de cunoaștere a evoluției acestei activități.)

Virgiliu Z. Teodorescu, „*Voiește și vei putea*”, în: „Națiunea”, București, anul XIV, nr. 195 (661), 16-22 aprilie 2003, p. 8 (centenarul monumentului C.A. Rosetti din București, realizat de Wladimir C. Hegel.)

Virgiliu Z. Teodorescu, *Monumentul Constantin A. Rosetti din București*, în: „Dimineața”, București, anul XIV, nr. 3560, J 24 aprilie 2003, p. 9. (centenarul monumentului C.A. Rosetti din București, realizat de Wladimir C. Hegel)

Virgiliu Z. Teodorescu, *Monumentul pompierilor din București*, în: Simpozionul Tradiție și educație, organizat de Inspectoratul General pentru Situații de Urgență, București, 2005, p. 17-44 (istoricul genezei, realizări de către sculptorul Wladimir C. Hegel, înlăturării din forul public cu ocazia resistemizării zonei și readucerii pe un alt amplasament în 1990.)

839 nota 1, f. 5.

840 Ibidem..

841 Ibidem.

842 **Nicolae CRĂȚUNESCU** (11 martie 1842, Craiova – 7 iulie 1904, București, cimitirul Bellu, figura 48, locul 15) licența și doctorat în drept la Paris, jurist, carieră didactică universitară, om politic, deputat, senator, publicist.

Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 232.

G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 104. Soție: Maria, la naștere Cuțarida, doctor în medicină 1857 – 1919.

843 **Spiru C. HARET** (15 februarie 1851, Iași – 17 decembrie 1912, București, cimitirul Bellu, figura 73, locul 12) studii la Dorohoi, Iași, București, licență în fizico-matematici la București, specializare, doctorat în matematici la Paris. Reformator al învățământului de toate gradele, preocupat de starea țăranimii, organizator al sistemului cooperatist la sate, înființării de cămine culturale și biblioteci, de atenee culturale ca filii ale societății bucureștene, al universităților populare, a fost pe bună dreptate „omul școlii”, ministru, publicist, membru corespondent 12/24 octombrie 1879 și titular 31 martie/12 aprilie 1892 al Academiei Române.

Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 390.

G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 152. Soție: Ana 1866 – 1941.

Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române – repere cronologice*, Editura Academiei Române, București, 1992, 388 p., la p. 54, 79, indice p. 365.

Dr. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866-2003, Dicționar*, Editura Enciclopedică / Editura Academiei Române, București, 2003, 1160 p., la p. 372.

Virgiliu Z. Teodorescu, *Pro memoria: Spiru C. Haret*, în: „Downtown magazine”, București nr. 34, mai 2005, p. 16-17 (evocarea omului și faptelor sale.)

Școalelor⁸⁴⁴ din fondul Răducanu-Simonidi.⁸⁴⁵ Ulterior, în anul 1912, Constantin C. Arion⁸⁴⁶, continuatorul la conducerea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice după decesul lui Spiru C. Haret, i-a facilitat⁸⁴⁷ continuarea perfecționării asigurându-i sumele necesare pentru a întreprinde o călătorie de studii în Europa ca să cunoască activitatea artistică din centre ca Budapesta, Viena, München, Zürich, Paris ș.a.

Cele dobândite în anii școlarității, cele aflate în timpul călătoriilor întreprinse, atât ca piese tezaurizate în muzeele și colecțiile publice, dar și contactele cu noile tendințe artistice promovate la începutul veacului al XX-lea i-au fost elementele călăuzitoare în formarea și exprimarea propriei sale chemări în ceea ce a creat în decursul a mai multor decenii. Ca atare, pe parcursul a aproape jumătate de veac mărturiile timpului i-au înregistrat prezența creatoare, predilect inspirat de cele întâlnite ca stări sufletești ale omului.

În anul 1909 a participat⁸⁴⁸ la expoziția organizată de societatea „Tinerimea

844 Casa Școalelor a fost înființată în anul 1896 ca Administrația Casei Școalelor, având misiunea de a contribui la propășirea învățământului și culturii prin editarea de cărți pentru bibliotecile publice, construirea de clădiri pentru învățământ, organizarea unui muzeu al Casei Școalelor în care să fie reunite realizările spiritualității românești. Pe parcursul anilor, prin valorificarea unor prevederi testamentare, a avut fonduri cu care să-și, lărgască aria de activitate. A fost reorganizată după primul război mondial, primind, prin preocuparea dr. Constantin Angelescu, misiunea de a contribui, prin toate mijloacele, la promovarea culturii românești. Multe din cărțile editate se distribuiau ca premii elevilor merituosi, c

A.N.-D.A.I.C., fond Casa Școalelor, inv. 641, dosarele **4/1919**, f. 1-11, 14-15, 21-28; **5/1919**, f. 127-128.

Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 176-177.

Ioana Burlacu, Traian Rus, *Casa Școalelor 1896-1948*, în: „Revista Arhivelor”, București, nr. 4, 1975, p. 403-418.

Ioana Burlacu, *Rolul Casei Școalelor în dezvoltarea conștiinței naționale a tuturor românilor*, în: „Revista Arhivelor”, București, nr. 3, 1968, p. 264-273.

845 Răducanu SIMONIDI /Simonide/ (1798 – 1878, București, cimitirul Cernica) negustor, membru al Consiliului Municipiului București, al Tribunalului Comercial, filantrop, și-a donat averea pentru susținerea propășirii învățământului românesc, fondul creat la M.C.I.P. din administrarea averilor sale a servit pentru susținerea cu burse a tinerilor merituosi. În opera de binefacere a avut-o alături pe soția sa, Elena. Mulți dintre oamenii eminenți ai științei și culturii românești au beneficiat de bursele Răducanu-Simonide care le-au facilitat specializarea în străinătate. Exemplul gestului familiei Răducanu-Simonide a fost urmat, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, și de alți realizatori ai unor importante venituri pe care le-au dorit să fie sprijin în călăuzirea formării viitoarelor generații.

A.N.-D.A.I.C., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (în continuare abreviat: M.C.I.P.), inv 527, dosar **571/1896**, f. 1 veniturile moșiei Brebeni, jud. Olț.

George Bezviconi, *op. cit.*, p. 250. Soție: Elena (†1902), născută Savopol.

846 Constantin C. ARION (25 septembrie 1856, București – 27 iunie 1923, București, cimitirul Bellu, figura 29, locul 23) studii la Școala de științe politice și doctorat în drept la Paris, carieră juridică, didactică în învățământul universitar, diplomatică, om politic, deputat, senator, ministru, inclusiv al Cultelor și Instrucțiunii Publice în anii 1900-1901 și 1910-1912, publicist, membru de onoare al Academiei Române 21 mai / 3 iunie 1912. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 49.

George Bezviconi, *op. cit.*, p. 54 menționează ca an al nașterii: 1855. Soție: Maria, la naștere Tătăranu 1858 – 1886.

Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române – repere cronologice*, Editura Academiei Române, București, 1992, 388 p., la p. 129-30.

Dr. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866-2003, Dicționar*, Editura Enciclopedică / Editura Academiei Române, București, 2003, 1160 p., la p. 53-54. Consemnează nașterea la 18 mai 1855.

847 Nota 1, f. 5.

848 Ibidem.

Artistică⁸⁴⁹ cu lucrarea **Îngrijorată**⁸⁵⁰. La Expoziția oficială a „artiștilor în viață” din anul 1912 i-au fost expuse două lucrări: **Cel din urmă glas al durerii**⁸⁵¹ și **Îngrijorată**⁸⁵², autorul fiind recompensat prin acordarea de către juriu a Premiului III în valoare de 500 de lei. Consecvent, autorul a realizat și expus și în anul următor participând cu patru lucrări: **Vânzătoare de flori**⁸⁵³, **Studiu de portret**⁸⁵⁴, lucrare achiziționată de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, **Doi fericiți**⁸⁵⁵ și **Cap de expresie**⁸⁵⁶. Locuința-atelier a artistului era în str. Călugărului nr. 65⁸⁵⁷. În anul 1913 a fost prezent cu alte patru noi lucrări: **Credința**⁸⁵⁸, **Mortua est**⁸⁵⁹, **Supliciu**⁸⁶⁰ și **Copil dormind**⁸⁶¹. Lipsește din expozițiile anului 1914, însă este prezent în anul următor cu trei lucrări: **Demetrius**⁸⁶², lucrare achiziționată de Casa Școalelor, **Din alte vremuri**⁸⁶³ și **Dormind**⁸⁶⁴.

În anul 1916 a participat ca expozant la expoziția Artiștilor Independenți⁸⁶⁵ organizată

849 **Societatea „Tinerimea Artistică”** a fost creată de o serie de entuziaști artiști plastici la începutul secolului al XX-lea, având menirea de a promova noile tendințe din creația artistică. Bazele societății au fost puse la 3 decembrie 1901, reunind, la timpul respectiv, pe cei mai receptivi la noile curente, preocupările lor fiind concretizate pe simezele expozițiilor anuale, prilej pentru publicul vizitator să cunoască evoluția fiecărui artist. Prima expoziție a fost organizată la 1 martie 1902, astfel că răsunetul acesteia și a celor care au urmat a impus acordarea, prin lege, a calității de personalitate morală și juridică. Consecventă în decursul deceniilor care au urmat, a fost o prezență anuală pe simezele sălilor bucureștene. Prin modul de premiere a incipientelor talente și-a manifestat permanent preocuparea tinerilor artiști chemați a realiza arta națională a acelor timpuri. Reprezentanții Casei Regale au patronat efectiv această societate. Principesa Maria a fost din primele momente susținătoare a manifestărilor societății. Presa timpului a acordat, cu consecvență spații în care au fost formulate pertinente caracterizări la ansamblul expozițiilor, la artiști și creațiile lor. Personalități ca Alexandru Tzigara Samurcaș, Alexandru Busuioceanu, George Oprescu, Petru Comarnescu au inclus în lucrările lor referitoare la evoluția artelor plastice în România semnificative aprecieri la rolul Societății „Tinerimea Artistică” în decursul anilor de activitate. La sfârșitul anului 1947 societatea a fost desființată prin samavolnică decizie a factorilor care și-au arogat și noua orientare a vieții culturale din România.

850 Nota I, f. 5 **Expoziția oficială a artiștilor români în viață. 1909**, Catalog, poziția 178.

851 Nota I, f. 5 **Expoziția oficială a artiștilor români în viață. 1911**, Catalog, poziția 334 (femeie).

852 Ibidem, poziția 335 (bătrână, cap de expresie).

853 Ibidem; **Expoziția oficială a artiștilor români în viață. 1912**, Catalog, poziția 301.

854 Ibidem, poziția 302.

855 Ibidem, poziția 303.

856 Ibidem, poziția 304.

857 „Anuarul Socec – România și Capitala București”, anul al 4-lea, 1913, București, partea a IV-a, p. 238. (în continuare abreviat „Anuarul Socec, 1913”).

858 Ibidem, **Expoziția oficială a artiștilor români în viață. 1913**, Catalog, poziția 262, gips, 1.000 de lei.

859 Ibidem, poziția 263, gips, 300 de lei.

860 Ibidem, poziția 264, gips, 600 de lei.

861 Ibidem, poziția 265, gips, 450 de lei.

862 Ibidem, **Expoziția oficială a artiștilor români în viață. 1915**, Catalog, poziția 283.

863 Ibidem, poziția 284.

„Calendarul Minervei, 1916”, București, p. 199, fotografie redând capul unui bătrân.

864 Ibidem, nota I, f. 5 **Expoziția oficială a artiștilor români în viață. 1915**, Catalog, poziția 285.

865 **Gruparea „Artiștilor Independenți”** a reunit plasticieni care, prin modul de abordare, doreau să fie preg-nant detașați de canoanele conformiste ale colegilor mai vârstnici.

în sala Minerva⁸⁶⁶ în perioada 6-27 ianuarie, unde a prezentat lucrarea *Melancolie*⁸⁶⁷. În luna următoare, în perioada 7-29 februarie 1916, a avut satisfacția să fie gazda publicului vizitator la prima expoziție personală pe care a avut-o în Pasagiul Majestic⁸⁶⁸ în care a prezentat 38 de lucrări.

Evenimentele care au integrat România în războiul de reîntregire a țării l-au găsit în postura de comandant în cadrul Cercetășiei⁸⁶⁹, predând ca profesor de modelaj în taberele

866 Sala Minerva se afla la parterul clădirii din Bd. Academiei nr. 3 al Societății anonime „Minerva” profilată pe arta grafică.

„Anuarul Socec, 1913” partea a IV-a, p. 3, 251. La p. 163 este consemnat și hotelul „Minerva” de pe str. Academiei nr. 2 ! al antreprenorului Philip Abramovici.

867 „Calendarul Minervei, 1916”, p. 198 fotografie redând capul unei femei.

868 *Pasagiul Majestic* se afla în chiar centrul cultural frecventat de lumea artiștilor plastici, a slujitorilor scenei, a celor care onorau renumitele cafenele ale zonei, inclusiv oamenii presei. Asigura legătura între calea Victoriei și strada Academiei era ușor accesibilă vizitarea expoziției și de către tineretul care frecventa cursurile Universității sau ale Școlii de Arhitectură.

Virgiliu Z. Teodorescu, *Cronică bucareșteană 1877-1878 – Locuri evocatoare*, cuvânt înainte acad. Dan Berindei, Editura Ministerului de Interne, București 1997, 253 p. (prezentare a reacției tuturor generațiilor momentului la susținerea efortului pentru dobândirea efectivă a Independenței de Stat a României.)

869 *Cercetășia* organizată în primul deceniu al secolului al XX-lea pe teritoriul Marii Britanii, prin preocuparea generalului Baden Powell, a cunoscut o rapidă răspândire în majoritatea statelor europene. Prin regulile preconizate de organizatori, tinerii beneficiau de o educație la care însușirile dobândite le erau utile zi de zi, incluzând îndemnarea fizică, inițiativa, curajul, demnitatea, onoarea, solidaritatea, patriotismul și altruismul. În România existase în ultimul pătrar al secolului al XIX-lea mișcarea *Micilor Dorobanți*. După o prealabilă documentare care a permis cunoașterea experienței dobândite s-a inițiat și la București, sub auspiciile liceului „Gheorghe Lazăr”, o suită de conferințe lămuritoare. Presa timpului a consemnat asemenea preocupări, contribuind la iradierea lor. Astfel, „Revista copiilor și a tinerimii” a publicat prețioase informații. La acțiunea organizatorică s-au alăturat și reprezentanții armatei care au preluat conducerea organizatorică. La 12 mai 1914, sub auspiciile Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice a fost înființată *Cercetășia Română* sub conducerea colonelului Grigore Berindei care, ulterior, a predat-o prințului Carol, de aici în colo această organizație a fost patronată de Casa Regală. În luna iunie 1914 a apărut revista „Cercetașul” condusă, ani de zile, de poetul Vasile Militaru și a fost adoptat, ca patron, ziua de 21 mai când erau pomeniți Sfinții Împărați Constantin și Elena. Cincinat Pavelescu a compus versurile *Marșului Cercetășilor* pe muzica compozitorului Alfons Castaldi. Organizația a fost recunoscută ca persoană morală de către Parlamentul României, legea fiind publicată în „Monitorul Oficial”, București, nr. 8, din 9 aprilie 1915. În prețuia marilor evenimente care au condus România în războiul de reîntregire, organizația avea 34 de legiuni, însumând aproape 13 000 de cercetăși. Marea majoritate a acestora au dat examenul cunoștințelor dobândite teoretic prin tot ceea ce a fost participarea la marea dramă a poporului român, aflându-se în primele rânduri acolo unde nevoia le impunea prezența. De la apărarea teritoriului, aprovizionarea frontului, transportarea și îngrijirea răniților, la lupta pentru eradicarea epidemiilor, toate le-au solicitat mari sacrificii, concomitent cu pregătirea intelectuală pentru promovarea anilor de școală. La timpul respectiv contribuția lor a fost unanim apreciată, constituind un exemplu demn de urmat de generațiile viitoare. După anul 1930, prin strădania distructivă a regelui Carol al II-lea, organizația a fost de mai multe ori restructurată, ajungându-se ca în anul 1936 să fie desființată, menirea ei fiind preluată de organizația *Străjeriei*, completamente subordonată instituției monarhice. În anul 1928, la Tecuci, a fost dezvelit *monumentul Cercetașului*, statuia a fost turnată în bronz la firma „V.V. Râșcanu”. Pe parcursul anilor, cu ocazia unor manifestări, au fost bătute o serie de medalii.

Alexandru Bădăuță, *O carte trăită*, Editura Albatros, București, 1977, 232 p.

Alexandru Daia, *Eroi la 16 ani*, Editura Ion Creangă, București, 1981, 284 p.

Oprică Preda, *Cercetășia – scurt istoric*, în „Eco”, București, 24 martie 1990, p. 2.

A.N.-D.A.I.C., fond M.C.I.P., inv. 532, dosar 251/1918: inv. 812, dosar 406/1928: fond Parlament, dosar 2105/1915.

Virgiliu Z. Teodorescu, *Monumentul Ecaterina Teodoroiu de la Slatina*, în: „Națiunea”, București, anul XIII, nr. 157 (23), 17-23 iulie 2002, p. 3 (istoria monumentului realizat de sculptorul Dumitru Mățăuanu, amplasat lângă podul peste Olt.)

din București în anul 1916, iar după retragerea în Moldova în cele de la Solești⁸⁷⁰, jud. Vaslui și Sculeni⁸⁷¹, jud. Iași, unde a avut prilejul să modeleze mai multe lucrări pentru comandament.

La revenirea din refugiu în incinta Ateneului Român⁸⁷² a deschis a doua expoziție personală⁸⁷³ în care a reunit 45 de lucrări. Bucureștenii, și nu numai ei, au avut prilejul ca în perioada 16 decembrie 1918-14 ianuarie 1919 să remarce evoluția artistului, preocupările sale, predilect îndreptate spre surprinderea stărilor sufletești, manifestarea omului în diverse ipostaze. În același an, în perioada 18 mai-18 iunie și în același cadru, a participat alături de

Virgiliu Z. Teodorescu, *Simboluri ale cinstirii dedicate Ecaterinei Teodoroiu*, în: „Buletinul Muzeului Militar Național”, București, 2005, p. 160-185 [comunicare prezentată împreună cu Elisabeta V. Teodorescu la sesiunea de comunicări din cadrul Muzeului Național de Istorie a României].

870 Tabăra de la Solești jud. Vaslui s-a constituit, în timpul refugiului, pe vatra familiei Rosetti, reunind pe tinerii Cercetași la activitățile ce au îndeplinit misiuni de înaltă răspundere pentru soarta României Libere.

871 Tabăra de la Sculeni jud. Iași a fost creată în condițiile impuse de presiunile militare exercitate de Puterile Centrale, considerându-se ca oportună protejarea generației viitoare.

872 Ateneul Român constituie rezultatul preocupărilor de ridicare culturală a poporului român, obiectiv major al generației de la 1848, înfăptuitoarea Actului Unirii din 1859 și a suitei de reforme care au deschis drumul spre modernizarea societății românești. Ca atare, în al șaptelea deceniu au fost puse bazele societății Ateneul Român care, de la începuturi modeste, găzduit în casele Ghiculeștilor din apropierea grădinii Cișmigiu, la intrarea principală de atunci, astăzi Piața Valter Mărcineanu, a ajuns, prin activitățile desfășurate, prin capacitatea de atracție a noi și noi participanți, la nevoia stringentă a unui local corespunzător. La acțiunea de strângere a fondurilor necesare, chemarea mobilizatoare a lui Constantin Esarcu „**Dați un leu pentru Ateneu !**” răspunsurile au fost prompte, mijloacele variate conducând la o participare solidară a tuturor românilor, fapt care a permis ca între anii 1886-1888 să se desfașoare lucrări de construcție după proiectul arhitectului francez Albert Galleron, obligat de fundația construcției începută dar abandonată a unui manșon de circ, să dea o formă circulară zonei centrale a edificiului, menită a adăposti sala centrală pentru manifestări. Societatea a reușit, ca pe parcursul anilor de activitate, să se bucure de prezența celor mai autorizate personalități care, prin specificul preocupărilor, au oferit auditoriului remarcabile expozeuri. Pe parcursul anilor spațiile construcției și grădinii limitrofe au cunoscut numeroase metamorfoze, oferind, în cadrul edificiului, noi posibilități de extindere a genurilor de activitate, fiind gazda unei bogate biblioteci, a Pinacoteei statului, a unor expoziții sezoniere, săli pentru muzică și spectacole cinematografice. În cel de al patrulea deceniu s-a finalizat un vechi deziderat, realizarea marii fresce de către pictorul Costin Petrescu, lucrare care însă, prin modul cum trata istoria poporului român, a cunoscut timp de aproape două decenii o acoperire care, din fericire s-a dovedit protectoare până la momentul când istoria națională revenea la matca ei, înlăturându-se toate încercările de slavizare, sovietizare menite a ne integra în lagărul socialist. Au fost tocmai anii, când activitatea a fost curmată, localul fiind atribuit la 1948 în exclusivitate, filarmonicii „George Enescu”. Cu rare excepții, și acelea de natură propagandistică, sala Ateneului Român a mai găzduit și manifestări de amploare dedicate unor centenare de natură culturală.

Grigore Ionescu, *București – ghid*, București, 1938, p. 49-50.

Virgil Cândea, Ion Zamfirescu, Vasile Moga, *Ateneul Român – monografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

A.N.-Direcția Municipiului București (în continuare abreviat: D.M.B.), fond Ateneul Român.

Virgiliu Z. Teodorescu, *Fundații bucureștene: Societatea culturală Ateneul Român*, în „Cronica Fundațiilor”, București, anul II, nr. 15, 2003, p. 8. (referință la istoricul instituției.)

873 Nota 1, f. 6.

alți artiști la Salonul sculptorilor Români⁸⁷⁴ expunând 10 lucrări: **Apostol**⁸⁷⁵, **Pax**⁸⁷⁶, **Iuda**⁸⁷⁷, **Cap decopii**⁸⁷⁸, **Păcatul**⁸⁷⁹, **Culcată**⁸⁸⁰, **Somnul**⁸⁸¹, **Dormind**⁸⁸², **Cap de expresie**⁸⁸³ și **Păreriderău**⁸⁸⁴.

În anul 1920, după uciderea generalului Stan Poetaș⁸⁸⁵ căzut la datorie în timpul inspectării graniței de pe Nistru, ucis de focurile de armă trase de pe malul sovietic al Nistrului, locuitorii din Soroca⁸⁸⁶ i-au comandat lui George Dimitriu un impunător monument al cinstirii acestui Erou. Autorul a conceput **monumentul generalului Stan Poetaș** ca o lucrare de mare amploare, pedestalul fiind placat cu granit având înălțimea de 4 metri, iar statuia turnată în bronz având 3 metri. Soarta monumentului a fost vitregă încă din primele momente după dezvelire, agresivitatea la adresa lui manifestându-se cu o perseverență diabolică care în ultimă instanță, în orele precipitatei retrageri din vara însângărată a anul 1940, a condus la

874 **Salonul Sculptorilor Români** a reunit lucrările artiștilor doritori de a oferi, printr-o participare mai extinsă a numărului de lucrări, posibilitatea de a fi înțeleși mai bine de publicul vizitator fiind totodată o reacție la adresa organizatorilor Salonului Oficial; o apreciere la adresa creației sale a fost inclusă în periodicul „Viitorul”, București, 28 mai 1919.

875 Nota I, f. 6, Catalog, poziția 25.

876 Ibidem, poziția 26.

877 Ibidem, poziția 27.

878 Ibidem, poziția 28.

879 Ibidem, poziția 29.

880 Ibidem, poziția 30.

881 Ibidem, poziția 31.

882 Ibidem, poziția 32.

883 Ibidem, poziția 33.

884 Ibidem, poziția 34.

885 **Stan POETAȘ** (5 decembrie 1870 ? – 6 ianuarie 1919) pregătire și carieră militară exemplară, apreciat pentru bravura manifestată în acțiunile anilor 1916-1917. În calitate de general de brigadă a primit misiunea, la sfârșitul anului 1918, să asigure lichidarea intervenționiștilor care se infiltrau peste Nistru pentru a destabiliza stăpânirea românească. La 6/7 ianuarie 1919 a căzut eroic ucis de elementele bolșevice în județul Soroca, la Bădiceni.

Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 667 menționează localitatea Atachi din județul Soroca care însă se află în județul Hotin.

Virgiliu Z. Teodorescu, *Contribuții documentare referitoare la monumentele de for public ridicate pe teritoriul dintre Prut și Nistru în perioada anilor 1918-1940*, în: „Revista Arhivelor”, București, anul LXX, vol. LV, nr. 2, 1993, p. 141-146 (textul comunicării prezentată la prima Sesiune a Muzeului Național de Istorie de la Chișinău, decembrie 1991. A fost elaborată pe baza documentelor din Arhivele Statului.)

În septembrie 2005 am aflat și obținut 1 exemplar editat de Muzeul Național de Istorie a Moldovei: „Anuarul”, vol. I, Chișinău, 1992, p. 214-219 care cu titlul *Monumente ridicate în orașul Chișinău între 1918- 1940* a publicat textul respectivei comunicări prezentată în plenul sesiunii.

886 La Soroca la 25 iunie 1920 a fost organizată solemnitatea punerii pietrei fundamentale pentru monumentul cinstirii generalului erou. La solemnitate a participat și generalul Iacob Zadik, comandantul Corpului IV Armată. „Calendarul Glasul Bucovinei, 1921”, Cernăuți, p. 192.

A.N.-D.A.I.C., fond Ministerul Cultelor și Artelor (în continuare abreviat M.C.A.), Departamentul Artelor (în continuare abreviat D.A.), inv. 819, dosar 69/1937, f. 5.

Virgiliu Z. Teodorescu, *Monumentul de for public, carte de vizită a identității unui popor*, comunicare prezentată la simpozionul *Globalizare și identitate națională*, organizat la București, 18 mai 2006, de către M.A.I., Direcția Informare și Relații Publice, textul în curs de editare.

evacuarea⁸⁸⁷ și apoi după 1945 la distrugerea lui⁸⁸⁸.

În perioada 2 ianuarie-1 februarie 1921, în sala de la Maison d'Art⁸⁸⁹ a primit vizitatorii la cea de a treia expoziție personală⁸⁹⁰ unde aceștia au putut să remarce evidenta evoluție artistică înregistrată de perseverența artist sculptor care a expus acum 53 de lucrări.

Pentru mormântul profesorului V. Sion⁸⁹¹, din incinta cimitirului Bellu⁸⁹², a modelat un relief turnat în bronz.

La expoziția colectivă de schițe – compoziții⁸⁹³ găzduită la Maison d'Art în perioada mai-iunie 1922 George Dimitriu a participat cu 4 lucrări: **Pace Vouă**⁸⁹⁴, **Ocrotirea**⁸⁹⁵, **Apostol**⁸⁹⁶, **La pâine**⁸⁹⁷.

În perioada 10-30 ianuarie 1923 a organizat în incinta Ateneului Român cea de a patra expoziție personală⁸⁹⁸ în cadrul căreia a expus 43 de lucrări, majoritatea fiind turnate în bronz. O semnificativă apreciere a formulat-o în cronică sa⁸⁹⁹ Victor Ion Popa⁹⁰⁰.

Cea de a cincea expoziție personală⁹⁰¹ organizată în incinta sălii de la Maison d'Art a fost vizitată de public în perioada 6-30 aprilie 1924. Autorul a prezentat 27 de lucrări turnate
887 A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A., D.A., dosar 90/1940, f. 6, 13 Proces verbal din 13 septembrie 1940 de predare preluare a statuii și a trei basoreliefuluri componente ale monumentului evacuat de la Soroca în clipele retragerii armatei române din fața agresiunii armatelor sovietice și a celor constituite în coloana a 5-a care au invadat în iunie 1940 teritoriul României.

888 A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A., D.A., dosarele 49/1937, f. 20; 94/1938, f. 1; 49/1939, f. 224; 91/1939, f. 83.

889 **Sala de expoziții Maison d'Art** a fost găzduită în imobilul de pe strada Corăbiei nr. 1 (în anul 1924), 3 (în anul 1926). După primul război mondial strada a fost rebotezată Clémenceau, iar după cel de al doilea război mondial a devenit strada Gabriel Peri, ca după 1990 să se revină la denumirea din perioada interbelică ca omagiu pentru omul politic francez care a sprijinit România pentru a-și realiza idealul național. Prin amplasamentul central, în imediata apropiere a Ateneului Român și a hotelului Athenée Palace a fost în atenția amatorilor de artă care aveau posibilitatea de a aprecia virtuțile unei lucrări plastice în ambianța unor interioare asemănătoare cu cele ale lor. În prezent clădirea găzduiește instituții științifice și fundația „Elias”.

890 Nota 1, f. 6.

891 **Vasile SION** (1869 – septembrie 1921, București, cimitirul Bellu, figura 9, locul 13) doctor în medicină, carieră didactică universitară, director general al Serviciului Sanitar, cercetător, publicist. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 785.

G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 251.

892 George Bezviconi, *op. cit.*, p. 34.

893 Nota 1, f. 6.

894 Ibidem, Catalog, poziția 11.

895 Ibidem, poziția 12.

896 Ibidem, poziția 13.

897 Ibidem, poziția 14.

898 Ibidem, f. 6, Catalog; de fapt a expus împreună cu pictorul Tudor Țancu în sala II de jos.

A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar 4/1921-1931, f. 166.

899 „Adevărul literar și artistic”, București, 28 ianuarie 1923.

900 **Victor Ion POPA** (nașterea fiind diferit consemnată: 29 iunie 1895/ Elena Zaharia Filipaș, în *Dicționar de literatură română*, Editura Univers, București, 1979, p. 308-309; 19 iulie 1895/*Dicționar cronologic literatură română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1979, p. 230, 442; 11 august 1895/ Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 674 – 30 martie 1946, București, cimitirul Bellu, figura 114, locul 2) licența în drept și Conservatorul de muzică și artă dramatică la Iași, dramaturg și prozator, cronicar artistic, eseist, desenator, ilustrator de carte, animator teatral, inițiator al teatrelor populare, regizor, realizator de spectacole, traducător, publicist. G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 225.

901 Nota 1, f. 6; Catalogul structurat pe: Bronzuri pozițiile 1-27; Gips pozițiile 28-46 și Pământ pozițiile 47-50. Este menționată locuința sculptorului: B-dul Basarab 200.

în bronz: Întoarcerea de la câmp⁹⁰², Obosită⁹⁰³, Apostol mergând⁹⁰⁴, La culesul snopilor⁹⁰⁵, Suferința⁹⁰⁶, Pe gânduri⁹⁰⁷, Iuda Iscarioteanul⁹⁰⁸, Fericitul⁹⁰⁹, Facă-se în voia ta ...⁹¹⁰, Bătrână cerșind⁹¹¹, Evanghelistul⁹¹², La săpat⁹¹³, Cioban cu oile⁹¹⁴, Bustul D-nei Elena Manger⁹¹⁵, Din alte vremuri⁹¹⁶, Duhovnicul⁹¹⁷, Țărancă⁹¹⁸, Cap de copil⁹¹⁹, Ciobănaș⁹²⁰, La bae⁹²¹, Țiganca cu copilul⁹²², Visând⁹²³, Oriental⁹²⁴, Autoportret⁹²⁵ (basorelief), Crist⁹²⁶ (basorelief), Cap de țărancă⁹²⁷ (basorelief), Profil de tânără⁹²⁸. Acestea le-a alăturat 19 lucrări turnate în gips: Cap de expresie⁹²⁹, Bătrân⁹³⁰, Iuda⁹³¹, Pe zidurile Ierusalimului⁹³², Prin vifor⁹³³, Pictorul Grigorescu⁹³⁴ (proiect de monument), Un visător⁹³⁵, Îngândurată⁹³⁶,

902 *Expoziția sculptorului George Dimitriu*, Catalog, poziția 1.

903 Ibidem, poziția 2.

„Calendarul Minervei, 1925”, București, p. 126 fotografia redând o țărancă cu copil.

904 *Expoziția sculptorului George Dimitriu*, Catalog, poziția 3.

905 Ibidem, poziția 4.

906 Ibidem, poziția 5.

907 Ibidem, poziția 6.

908 Ibidem, poziția 7 „Calendarul Minervei, 1925”, București, p. 81 fotografia redând bustul unui bărbat.

909 *Expoziția sculptorului George Dimitriu*, Catalog, poziția 8.

910 Ibidem, poziția 9.

911 Ibidem, poziția 10.

912 Ibidem, poziția 11.

913 Ibidem, poziția 12.

914 Ibidem, poziția 13.

915 Ibidem, poziția 14.

916 Ibidem, poziția 15.

917 Ibidem, poziția 16.

918 Ibidem, poziția 17.

919 Ibidem, poziția 18.

920 Ibidem, poziția 19.

„Calendarul Minervei, 1925”, București, p. 80 fotografia redând lucrarea.

921 *Expoziția sculptorului George Dimitriu*, Catalog, poziția 20.

922 Ibidem, poziția 21.

923 Ibidem, poziția 22.

924 Ibidem, poziția 23.

925 Ibidem, poziția 24.

926 Ibidem, poziția 25.

927 Ibidem, poziția 26.

928 Ibidem, poziția 27.

929 Ibidem, poziția 28.

930 Ibidem, poziția 29.

931 Ibidem, poziția 30.

„Calendarul Minervei, 1925”, București, p. 81 fotografia redând un bust de bărbat.

932 *Expoziția sculptorului George Dimitriu*, Catalog, poziția 31.

933 Ibidem, poziția 32.

934 Ibidem, poziția 33.

935 Ibidem, poziția 34.

936 Ibidem, poziția 35.

Pax⁹³⁷, **Autoportret**⁹³⁸ (bust), **I.N.R.I.**⁹³⁹ (basorelief), **Resemnare**⁹⁴⁰, **D.N.T.**⁹⁴¹ (mască), **Lapâine...**⁹⁴², **Bătrâna**⁹⁴³, **Sărutul morții**⁹⁴⁴, **Capdetânără**⁹⁴⁵, **Apostol în odihnă**⁹⁴⁶, **Gânduri de toamnă**⁹⁴⁷. Lor le-a alăturat 4 modelări în pământ, autorul făcând mențiunea în catalog că se vindeau numai turnate în bronz: **Moise**⁹⁴⁸, **Maria Putoianca**⁹⁴⁹, **Șoapta morții**⁹⁵⁰, **Valuri**⁹⁵¹. În cele 50 de piese expuse sculptorul a reunit impresii diverse care l-au călăuzit în modelarea lucrărilor în care omul era redat în semnificative ipostaze, dificultățile vieții alternând cu clipele de bucurie, conferind acestuia posibilitatea de a surprinde și reda asemenea stări.

Aproape concomitent, sub auspiciile Ministerului Artelor, a fost organizat Salonul Oficial de pictură și sculptură al anului 1924 la care George Dimitriu a participat cu lucrarea **Din alte vremuri**⁹⁵².

A șasea expoziție personală⁹⁵³ a fost găzduită de Căminul Artelor „Regina Maria”⁹⁵⁴ în perioada 2-26 aprilie 1925 în care sculptorul a prezentat 53 de lucrări din care 35 erau lucrări definitive, turnate în bronz. Cronicarul⁹⁵⁵ Victor Bilciurescu⁹⁵⁶ remarca, din rândul celor 35 de bronzuri, lucrările **Iuda**⁹⁵⁷, **Nevinovăție**⁹⁵⁸ (Cap de copil), **Ciobănașul cu oile**⁹⁵⁹, **Bețivul**⁹⁶⁰,

937 Ibidem, poziția 36.

938 Ibidem, poziția 37.

939 Ibidem, poziția 38.

940 Ibidem, poziția 39.

941 Ibidem, poziția 40.

942 Ibidem, poziția 41.

943 Ibidem, poziția 42.

944 Ibidem, poziția 43.

945 Ibidem, poziția 44.

946 Ibidem, poziția 45.

„Calendarul Minervei, 1925”, București, p. 127 fotografia redând lucrarea definită în acest caz **Apostolul**.

947 Ibidem, poziția 46.

948 Ibidem, poziția 47.

949 Ibidem, poziția 48.

950 Ibidem, poziția 49.

951 Ibidem, poziția 50.

952 A.N.-D.A.I.C., fond Muzeul Alexandru Saint Georges, (în continuare abreviat: M.A.I.S.G.) dosar **32/1924**, f. 2; Ministerul Artelor, **Salonul Oficial, pictură sculptură, 1924**, Catalog, poziția 203.

953 Nota 1, f. 6.

954 **Căminul Artelor „Regina Maria”**, sala de expoziții de pe calea Victoriei nr. 83, fost 97 în casa Dobriceanu. Și-a deschis activitatea de la 1 martie 1924.

A.N.-D.A.I.C., fond M.A.I.S.G., dosar **34/1924**, f. 1.

955 Cronică **Expozițiile de la Căminul Artelor**, semnată V.B. /Victor Bilciurescu/, publicată în ziarul „Universul”, cup. A.N.-D.A.I.C., fond M.A.I.S.G., dosar **35/1925**, f. 3.

956 **VICTOR BILCIURESCU** (1 martie 1865, București – 1945, București, cimitirul Iancu Nou) Studii liceale și militare la București, inițial carieră militară, având și contribuții la gazetele timpului ca apoi să devină efectiv un gazetar, creator de periodice, cu o îndelungată activitate la „Universul” unde a semnat cronicile artistice și cu inițialele „V.B.”. Concomitent a fost și om politic, deputat, deținând diverse funcții în aparatul statului.

Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 102.

G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 68.

„Almanahul Asociației publiciștilor români”, anul I, București., 1938, p. 25.

957 Nota 119.

958 Ibidem.

959 Ibidem.

960 Ibidem.

Întoarcerea de la câmp⁹⁶¹, Apostolul în odihnă⁹⁶², Profil de țărancă⁹⁶³, Mizerie⁹⁶⁴.

Tenace, sculptorul George Dimitriu în anul următor, în perioada 1 aprilie-1 mai, în același spațiu, a organizat expunerea lucrărilor celei de a șaptea expoziții personale⁹⁶⁵ prezentând 55 de piese.

La Salonul Oficial organizat în Pavilionul Artelor⁹⁶⁶ (Casa Grădinilor) construit la rondul I de pe șoseaua Kiseleff a fost organizat vernisajul expoziției la 16 aprilie 1927, sculptorul George Dimitriu expunând **Apașul**⁹⁶⁷, lucrare turnată în bronz.

Spre finalul anului 1927 a fost unul dintre organizatorii unei ample acțiuni la Ateneul Român: Expoziția retrospectivă a artiștilor români pictori și sculptori din ultimii 50 /de/ ani⁹⁶⁸, la care a expus două lucrări: **Lucrătorul**⁹⁶⁹, și **Cap**⁹⁷⁰, ambele turnate în bronz. Publicul a avut posibilitatea ca în perioada decembrie 1927-februarie 1928 să aibă o privire de ansamblu în privința evoluției artelor plastice în România. Interesul manifestat a facilitat organizarea ulterior și a altor asemenea manifestări. Una din ele a fost Salonul Ateneului Român⁹⁷¹ organizat în spațiile acestei societăți culturale în perioada 6 mai-6 iunie 1928, sculptorul George Dimitriu participând cu 3 lucrări: **Exodul**⁹⁷², **Portret de tânără**⁹⁷³, **La chef**⁹⁷⁴. Cea de a doua fiind Salonul Sculptorilor Români, organizată în aceeași perioadă⁹⁷⁵ la care George Dimitriu a participat cu 12 lucrări: **Christ**⁹⁷⁶, **Autoportret**⁹⁷⁷, **Cap de expresie**⁹⁷⁸, **Țăran în rugăciune**⁹⁷⁹, **Îndurerată**⁹⁸⁰, **Cap de copil**⁹⁸¹, **Apostol în odihnă**⁹⁸², **Apusul vieții**⁹⁸³,

961 Ibidem.

962 Ibidem.

963 Ibidem.

964 Ibidem.

965 Nota 1, f. 6.

966 **Pavilionul Artelor** a preluat construcția „Casa Grădinilor”, șoseaua Kiseleff, rondul I proiectată de arhitectul Duiliu Marcu și edificată în anii 1925-1926. După 1930 aici au fost organizate expoziții oficiale până la demolarea intervenită la reamplasarea monumentului regelui Ferdinand I în 1940. Paul Constantin *op. cit.*, p. 213.

967 Ministerul Artelor, **Salonul Oficial 1927, pictură sculptură**, Catalog, poziția 202.

968 A fost o preocupare permanentă pe care a manifestat-o și susținut-o muncind efectiv pentru realizarea unor ample expoziții, cu participarea artiștilor plastici români, lucrările fiind reunite în toate spațiile Ateneului Român.

969 **Expoziția retrospectivă Ateneul Român**, Catalog 1927, poziția 322.

970 Ibidem, poziția 323.

971 Formularul de participare la Salonul Ateneului Român menționează adresa artistului: str. Ghiță Boiangiu, nr. 78, sculptorul făcând și mențiunea că a urmat cursurile Școlii de Belle Arte din București și a fost bursier al statului la Paris, având până la acea dată 7 expoziții personale.

A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar **3/1928**, f. 145.

972 Nota 1, f. 6; în Catalog, p. 33, poziția 401; în formular se menționează că lucrarea este turnată în gips și este prețuită la 1.500 lei.

973 Ibidem, poziția 402; în formular se menționează că lucrarea este turnată în gips.

974 Ibidem, poziția 403; în formular se menționează că lucrarea este turnată în bronz și este prețuită la 1.200 lei.

975 Nota 1, f. 6-7.

976 Ibidem, Catalog, poziția 11, bronz, 40.000 lei.

977 Ibidem, poziția 12, bronz, 25.000 lei.

978 Ibidem, poziția 13, bronz, 20.000 lei.

979 Ibidem, poziția 14, bronz, 20.000 lei.

980 Ibidem, poziția 15, bronz, 30.000 lei.

981 Ibidem, poziția 16, bronz, 5.000 lei.

982 Ibidem, poziția 17, bronz, 18.000 lei.

983 Ibidem, poziția 18, bronz, 12.000 lei.

Extaz⁹⁸⁴, **Cioban**⁹⁸⁵, **Nud**⁹⁸⁶, **Copil de țăran**⁹⁸⁷. Pe exemplarul catalogului sunt menționate și sumele la care, aprecia autorul, era posibil achiziționarea de către cei interesați. Lucrarea **Apostol**⁹⁸⁸ i-a fost achiziționată de societatea Ateneul Român. Presa timpului a reținut atenția cititorilor, prezentând cele mai caracteristice prezențe artistice la aceste manifestări. Astfel în periodicul „Clipa”⁹⁸⁹ a fost apreciată evoluția artistică a lui George Dimitriu.

Pentru comanda primită din partea locuitorilor din Panciu, jud. Vrancea de a realiza un monument dedicat cinstirii memoriei celor 66 de Eroii⁹⁹⁰ căzuți la datorie în războiul de reîntregire a neamului românesc din anii 1916-1919, George Dimitriu a conceput, pentru partea dominantă, o statuie evocatoare a infanteristului în iureșul atacului, surprins în momentul când era gata să dea lovitura decisivă inamicului cu arma pregătită în acest scop, iar pentru una din fețele pedestalului un basoreliev evocator al tenacității apărătorului de glie străbună, ambele piese fiind turnate în bronz. Buna conlucrare cu comitetul de inițiativă prezidat de Nicu Asfădur Burdea⁹⁹¹ a condus la finalizarea acțiunii prin dezvelirea și sfințirea monumentului la 2 mai 1928.

Reținem ca semnificativă reacția formulată de către George Dimitriu care aducea⁹⁹² la cunoștința conducerii societății Ateneului Român că în anul 1928 se împlineau 100 de ani de

984 Ibidem, poziția 19, bronz, 5.000 lei.

985 Ibidem, poziția 20, bronz, 9.000 lei.

986 Ibidem, poziția 21, bronz, 5.000 lei.

987 Ibidem, poziția 22, bronz, 4.000 lei.

988 A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar 3/1928, f. 178, proces verbal 4 iunie 1928 achiziționarea lucrării turnată în bronz, evaluată la 20.000 lei.

989 „Clipa”, București, anul V, nr. 178, 20 mai 1928. Periodicul era coordonat, editat de artistul plastic, sculptorul Horia Igiroșeanu, concomitent acesta fiind și un atent critic de artă remarcând evoluția sau involuția artistului analizat în pertinentele cronici. La timpul respectiv Horia Igiroșeanu a avut salutare contribuții și la promovarea cinematografilei românești.

A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar 3/1928, f. 215.

990 Lelia Pavel, Dumitru Huțanu, *Monumentele eroilor din județul Vrancea în lupta pentru independență*. Editura Neuron, 1995, p. 39 menționează 55 de Eroii.

Florian Tucă, *In memoriam*, Editura Militară, București, 1971, p. 242-246, 430 menționează 66 de Eroii.

Florian Tucă, Mircea Cocui, *Monumente ale anilor de luptă și jertfă*, Editura Militară, București, 1983, p. 292 atribuie eronat lucrarea lui Constantin Dimitriu Bărlad; eroarea este reluată și în lucrarea lui Florian Tucă, Gheorghe Cristache, *Altarele Eroilor Neamului*, Editura Europa Nova, București, 1994, p. 208-209.

991 **Nicu Asfădur BURDEA** () unul din cei 13 copiii ai armeanului Cristea-Hacic Burdea din Suceava venit pe plaiurile Vrancei la Panciu pentru a muncii la familiile de armeni Missir, Pruncu și Romașcan și a încropi o gospodărie prin căsătoria cu Roza Negruzzi, de obârșie din Basarabia dintr-o familie de armeni săraci. Educația primită la format ca un bun gospodar, calitate care a valorificat-o și în slujba comunității implicându-se în calitate de consilier la conducerea orașului Panciu. O atenție deosebită a acordat-o cinstirii Eroilor, în calitate de președinte al filialei locale a Societății „Cultul Eroilor” asumându-și întreaga teavură necesară realizării și inaugurării monumentului Eroilor din Panciu. Pentru cele înfăptuite în decursul anilor a fost răsplătit cu: 1) Ordinul „Coroana României”, în gradul de cavaler, 2) „Meritul Comercial și Industrial”.

Ion M. Pușcă, *Valea Șușiței*. Editura Sport Turism, București 1987, p. 102.

Anton Cristea, *Urme pe pământul României. Armenii din Panciu*, în „Ararat”, București, publicație a Uniunii Armenilor din România, anul VI, nr. 5 (74), 1-15 martie 1995, p. 6.

Bogdan Căuș, *Figuri de armeni din România – Dicționar*, ediția II-a revăzută și adăugită, Editura Ararat, București, 1998, 408 p. La p. 91-96 referință la neamul Burdeștenilor, obârșia, relațiile cu zona Panciu, la p. 93 foto Nicu Asfădur Burdea, la p. 95-96 succintă evocare a acestuia. **Citează:** Revista „Ararat”, București, seria veche, nr. 25, 1926.

992 A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar 4/1926-1931, f. 129, 130.

la nașterea pictorului Theodor Aman⁹⁹³ și 30 de ani de la moartea sculptorului Ion Georgescu, ambele evenimente impunând celor cu menirea de a coordona actul cultural să fie evocate prin manifestări adecvate la care Ateneul Român să fie părtaș. Rezoluția a îndrumat petiția către consiliul de conducere al societății. Menționăm că autorul, în calitate de fost elev al lui Ion Georgescu, își oferea serviciile pentru organizarea unor asemenea manifestări.

Sfârșitul de an 1928 a oferit Cercului Artistic prilejul să organizeze, la 16 decembrie în incinta Băncii Urbane⁹⁹⁴, care găzduia Salonul Regele Mihai I, o expoziție la care George Dimitriu a expus 9 lucrări: *Cap de copil*⁹⁹⁵, *Copil de țăran*⁹⁹⁶, *Extaz*⁹⁹⁷, *În mizerie*⁹⁹⁸, *Îndurerată*⁹⁹⁹, *Munca*¹⁰⁰⁰, *Nud*¹⁰⁰¹, *O eroină*¹⁰⁰², *Pe gânduri*¹⁰⁰³, lucrări turnate în bronz cu excepția pozițiilor 4 și 5.

Am formulat „a expus” întrucât la multe din expozițiile care i-au inclus creațiile nu s-a aflat numai în postura de participant, fiind implicat ca organizator cu menirea de muzeograf, având acele calități care-i determinau o efectivă și justificată expunere valorificând spațiul, unghiul, lumina pentru a conferi piesei maxima evidențiere a mesajului dorit de artistul creator. Este știut că adeseori la pre vernisaj și ulterior erau adeseori glasuri ale nemulțumirilor artiști acuzând expunerea ca fiind păguboasă, catastrofală, condamnându-i „opera”. Un asemenea cârcotaș, din mulți alții a fost Oscar Han, omul de condei ale cărui articole constituiau adeseori o adevărată anatemă la adresa „organizatorilor” acuzați de incapacitate, invidie profesională și alte multe carențe comportamentale. În cazul lui George Dimitriu n-au existat asemenea reproșuri, participarea fiindu-i considerată ca benefică, comportamentul imparțial fiindu-i recunoscut și acceptat ca atare.

993 **Theodor D. AMAN** (1831, Câmpulung, jud. Muscel, azi Argeș – 19 august 1891, București, cimitirul Bellu, figura 33, locul 4) studii de pictură la Craiova, și București cu Constantin Lecca și Carol Walenstein, specializare la Paris. Pictor, gravor, sculptor și-a început cariera realizând lucrări dedicate evocării istoriei. A participat pentru documentare la războiul din Crimeea. A revenit în țară la 1858 unde, constatând situația artelor plastice, a trecut la promovarea învățământului, devenind din anul 1864 director al Școlii de Belle Arte, concomitent realizând peste 3.000 de tablouri pictate în ulei. El și-a asumat misiunea realizării școilor pentru confecționarea coroanei, sceptrului pentru încoronarea regelui Carol I, însemnul ordinului „Coroana României”. Pasionat și de muzică casa atelier din strada Clemenței, astăzi C.A. Rosetti a găzduit adeseori serate muzicale la care amfitrionul era unul din virtuozii interpreți ai pieselor muzicale. În anul 1904 la demersurile făcute de Ana Aman statul a cumpărat casa pe care a transformat-o în muzeu, iar atelierul îl acorda prin concurs ca atelier pentru un artist ce devenea și custodele ansamblului.

Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 26-27.

G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 49. Soție Ana 1840 – 1926.

Paul Rezeanu, *Artele plastice în Oltenia 1821-1944*, Craiova, 1980, p. 22-25.

Bogdan Căuș, *op. cit.*, p. 27-28.

994 „**Banca Urbană**” avea sediul în calea Victoriei nr.5 asigurând adăpostirea la parter a manifestărilor expoziționale cu caracter artistic ale „Salonului Regele Mihai I.”

A.N.-D.A.I.C., fond M.A.I.S.G., inv. ..., dosar 3.

995 *Expoziția Cercului Artistic, decembrie 1928*, Catalog, p. 13-14, poziția 253, bronz.

996 Ibidem, poziția 254, bronz.

997 Ibidem, poziția 255, bronz.

998 Ibidem, poziția 256, gips.

999 Ibidem, poziția 257, gips.

1000 Ibidem, poziția 258, bronz.

1001 Ibidem, poziția 259, bronz.

1002 Ibidem, poziția 260, bronz.

1003 Ibidem, poziția 261, bronz.

La Salonul Oficial de pictură sculptură, organizat în luna aprilie 1929 a fost prezent cu lucrarea **Obosită**¹⁰⁰⁴, turnată în bronz.

La ce de a II-a ediție a Salonului Ateneului Român, organizat în perioada 1 decembrie 1929-26 ianuarie 1930 George Dimitriu a expus 4 lucrări: **Autoportret**¹⁰⁰⁵, **În rugăciune**¹⁰⁰⁶, **Munca**¹⁰⁰⁷ și **Cap de copil**¹⁰⁰⁸.

Contribuind la organizarea efectivă a expozițiilor din cadrul Salonului Ateneului Român, George Dimitriu, la sfârșitul lunii noiembrie 1930, se adresa conducerii societății, făcând precizarea¹⁰⁰⁹ că de patru ani contribuia la realizarea acestor manifestări artistice și, ca atare, solicita o retribuire pentru munca desfășurată. Rezoluția din 2 decembrie 1930 definea prompt: **Se aprobă ca și anul trecut lei 20.000.**

La 21 decembrie 1930 se deschidea cea de a treia ediție a Salonului Ateneului Român, care a fost la dispoziția publicului până la 21 ianuarie 1931. În calitate de expozant George Dimitriu a prezentat 5 lucrări: **Christ**¹⁰¹⁰, **Iov**¹⁰¹¹, **Bătrân**¹⁰¹², **Frământări**¹⁰¹³ (lucrări turnate în bronz, fiind menționate în catalog și prețurile de vânzare) și **Portretul D-nei E.M.**¹⁰¹⁴ (lucrare turnată în gips).

În al 41-lea an de activitate Cercul Artistic a organizat expoziția anuală în perioada 15 februarie-15 martie 1931. George Dimitriu a expus patru lucrări turnate în bronz: **Cap de copil**¹⁰¹⁵, **Nud**¹⁰¹⁶, **Iov**¹⁰¹⁷ și **Bătrân**¹⁰¹⁸.

Pentru organizarea de expoziții solicitanții se adresau din timp pentru obținerea unei planificări a repartizării sălilor Ateneului Român. În acest sens, în luna iunie 1931, George Dimitriu solicita¹⁰¹⁹ pentru luna noiembrie 1931 sala nr. 1. Ulterior s-a făcut mențiunea: Renunțat.

Dificultățile financiare au determinat inițial conducerea Ateneului Român să renunțe la organizarea Salonului din anul 1932, însă demersul categoric întreprins de către sculptorii Ioan Iordănescu și George Dimitriu, președintele și respectiv secretarul Sindicatului Artelor Frumoase, prin memoriul înaintat¹⁰²⁰ în numele tuturor membrilor argumentau importanța și

1004 Ministerul Artelor, Salonul Oficial, pictură sculptură, 1929, Catalog p. 23, poziția 242; sculptorul George Dimitriu locuia acum pe str. Caraiman nr. 63, lângă cimitirul Sf. Vineri. Vezi și: Cartea de vizită la A.N.-D.A.I.C., fond M.A.I.S.G., inv. ..., dosar 48/1929, f. 2.

1005 Al II-lea Salon al Ateneului Român, 1 decembrie 1929-26 ianuarie 1930, Catalog, p. 40, poziția 438.

1006 Ibidem, poziția 439.

1007 Ibidem, poziția 440.

1008 Ibidem, poziția 441.

1009 A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar 1/1930-1931, f. 4.

1010 Al III-lea Salon al Ateneului Român, 21 decembrie 1930 – 21 ianuarie 1931, Catalog, poziția 500, bronz, 20.000 lei.

1011 Ibidem, poziția 501, bronz, 10.000 lei.

1012 Ibidem, poziția 502, bronz, 10.000 lei.

1013 Ibidem, poziția 503, bronz, 10.000 lei.

1014 Ibidem, poziția 504, gips.

1015 Cercul Artistic, al 41-lea an de activitate artistică, Expo. 15 februarie – 15 martie 1931, Catalog p. 28, poziția 435, bronz, 7.000 lei.

1016 Ibidem, poziția 436, bronz, 7.000 lei.

1017 Ibidem, poziția 437, bronz, 7.000 lei.

1018 Ibidem, poziția 438, bronz, 5.000 lei.

1019 A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar 5/1931-1932, f. 75. Acum artistul locuia pe B-dul Basarab nr. 29.

1020 Ibidem, dosar 1/1932, f. 1-2.

prestigiul deja dobândit de această manifestare. Ei revendicau în mod imperios să se revină la organizarea unei noi ediții, tonică pentru creatori și publicul iubitor de frumos precum și pentru eventualii colecționari de artă. Erau anii marilor dificultăți financiare, artiștii plastici resimțind nemijlocit efectele recesiunii, încât fiecare achiziție era considerată salvatoare și tot odată mobilizatoare.

La a IV-a ediție a Salonului Ateneului Român George Dimitriu a avut prilejul ca în perioada 14 februarie-14 martie 1932 să expună 5 lucrări: **Christ**¹⁰²¹, **Urnă funerară**¹⁰²², **Prin viscol**¹⁰²³, **Nud**¹⁰²⁴ și **Cap de bătrână**¹⁰²⁵. Catalogul menționa materialul în care erau prezentate precum și prețul de vânzare.

În calitate de membru și secretar al comitetului de conducere al Sindicatului Artelor Frumoase¹⁰²⁶ a răspuns la apelul lansat, oferind pentru expunere și vânzare 3 lucrări ale sale. Inițiativa viza strângerea de fonduri pentru asigurarea activității Caselor de odihnă și creație¹⁰²⁷ de la Balcic, Domnești și Sâmbăta de Sus unde artiștii plastici erau găzduiți pentru a beneficia de peisajele mirifice ale zonelor înconjurătoare. Ca atare, el a pus la dispoziție pentru expoziția găzduită în luna mai 1932 de Ateneul Român lucrările: **Iuda**¹⁰²⁸, **Preot**¹⁰²⁹, ambele turnate în bronz și o **Statuetă**¹⁰³⁰.

Experiența dobândită l-a determinat pe George Dimitriu ca în luna septembrie 1933 să întocmească un memoriu pe care l-a adresat¹⁰³¹ conducerii Ateneului Român în care, făcând un bilanț al rezultatele obținute de arta românească, arăta că se impune ca publicul să poată lua cunoștință cu asemenea creații prin intermediul unor valoroase retrospective în anii care

1021 Catalog, poziția 314, gips, 25.000 lei.

1022 Ibidem, poziția 315, bronz, 40.000 lei.

1023 Ibidem, poziția 316, gips, 2.500 lei.

1024 Ibidem, poziția 317, bronz, 4.000 lei.

1025 Ibidem, poziția 318, gips, 4.000 lei.

1026 **Sindicatul Artelor Frumoase** s-a constituit în București după primul război mondial, la 12 martie 1922, reunind artiștii plastici: pictori, sculptori, gravori, decoratori și a. pentru a asigura protecția și promovarea intereselor acestora atât în țară cât și în străinătate. Documentele păstrate ca fond la A.N.-D.A.I.C., sunt relevante pentru perioada anilor 1924-1950 evidențiind preocupările, soluțiile adoptate pentru depășirea a numeroase dificultăți de natură organizatorică și mai ales financiară. Pentru o perioadă de timp George Dimitriu a fost secretarul comitetului de coordonare a activității S.A.F.

Vezi: La A.N.-D.A.I.C., fond Sindicatul Artelor Frumoase (S.A.F.) inv. 2225, fond 1418.

A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A., D.A., inv. 818, dosar **70/1923**; inv. 819, dosar **96/1940**.

1027 Casele de odihnă și creație de la Balcic, Domnești și Sâmbăta de Sus au fost organizate ca urmare a unor donații din partea membrilor. Cităm în acest sens contribuțiile majore ale membrilor Emil W. Becker, Dimitrie Belizarie.

A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A., D.A., inv. 818, dosar **79/1932**, f. 77v. „Buletinul S.A.F. al artiștilor pictori și sculptori din România”, București, anul II, nr. 1, ianuarie 1932, p. 13 donații ale artiștilor plastici pentru fondurile necesare construirii căminelor de la Balcic și Domnești. Al patrulea menționat este Paul Molda.

A.N.-D.A.I.C., fond M.A.I.S.G., dosar **48/1929**, f. 27 Afiș al Expo S.A.F. din 3-15, corectat 12 iunie 1932, Casa Băncii Prahova, Ploiești cu lucrări donate S.A.F. de 160 artiști care urmau a se vinde pentru amenajarea caselor de odihnă și creație de la Balcic și Domnești. Președinte I. Iordănescu, secretar G. Dimitriu.

1028 Sindicatul Artelor Frumoase, **Expoziția de pictură și sculptură, 30 aprilie-25 mai 1932**, Catalog, poziția 158, bronz.

1029 Ibidem, poziția 159, bronz.

1030 Ibidem, poziția 160.

A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar **5/1931-1932**, f. 133v.

1031 A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar **2/1933-1934**, f. 40.

urmau. În acest scop el își oferea serviciile care să conducă la realizarea acestui obiectiv. Rezoluția din 10 octombrie 1933 consemna că ministrul dr. Constantin Angelescu¹⁰³² accepta ideea fără a asigura însă o retribuție organizatorului.

A V-a ediție a Salonului Ateneului Român și-a deschis porțile pentru publicul vizitator în perioada 18 mai-18 iunie 1935 la care George Dimitriu a expus 3 lucrări: **Din alte vremuri**¹⁰³³, **Descurajare**¹⁰³⁴, **Cap de bătrână**¹⁰³⁵.

La Salonul Oficial de pictură și sculptură din anul 1937 sculptorul George Dimitriu a participat cu lucrarea **Cap de bătrână**¹⁰³⁶, piesă turnată în gips.

În vara aceluiași an, la 31 iulie 1937, arhitectul Ion D. Trajanescu¹⁰³⁷, pictorița Margueritte Barzon¹⁰³⁸ și sculptorul George Dimitriu se adresau conducerii Ateneului Român solicitând¹⁰³⁹ două săli pentru expunere în luna noiembrie 1937. Din păcate cererea nu este

1032 **Constantin ANGELESCU** (10 iunie 1869, Craiova, jud. Dolj – 14 septembrie 1948, București, sanatoriu), studii la Craiova, Paris, doctor în medicină 1897, specializare în chirurgie, carieră medicală și didactică universitară, om al școlii, reformator, diplomat, ministru plenipotențiar al României în S.U.A. în perioada anilor primului război mondial, membru în Consiliul Național pentru Unitatea Românilor 20 septembrie / 3 octombrie 1918 Paris, om politic P.N.L., deputat, senator, ministru al Instrucțiunii Publice, a modernizat învățământul în România întregită și a introdus bacalaureatul în 1925, membru al societății Ateneul Român, conferențiar, publicist, președinte al Ligii Culturale 1941-1947, membru de onoare al Academiei Române 24 mai 1934, reconfirmat la 3 iulie 1990.

Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, București, 1940, p. 34.

Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române – repere cronologice*, Editura Academiei Române, București, 1992, 388 p., la p. 191, 295.

Dr. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866-2003, Dicționar*, Editura Enciclopedică / Editura Academiei Române, București, 2003, 1160 p., la p. 43-44.

Virgiliu Z. Teodorescu, *Dr. Constantin Angelescu și arhivele românești*, în „Revista Arhivelor”, București, anul LXXXI, vol. LXVI, nr. 1-2, 2004, p. 80-97.

1033 Catalog, p. 26, poziția 270. Cronica din ziarul „Universul”, București, anul 52, nr. 138, 22 mai 1935, p. 8 remarcă lucrările **Din alte vremuri** și **Descurajare**.

1034 Ibidem, Catalog p. 26, poziția 271.

1035 Ibidem, poziția 272.

1036 **Salonul Oficial de pictură și sculptură 1937**, Catalog, p. 30, poziția 259, gips.

1037 **Ion D. TRAJANESCU** (30 mai 1875, București - ? 1964, București). Studii la Școala de Arhitectură din București, bogată activitate la Comisiunea Monumentelor Istorice, proiectant al unor edificii publice și particulare, profesor universitar, publicist.

Paul Constantin, *Dicționarul Universal al arhitecților*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p.318. A.N.-D.A.I.C., fond M.A.I.S.G., inv. 654, dosarele **52/1930**, f. 30; **1/1921**; **22/1912**, f. 15.

Salonul Ateneului Român, 6 mai-6 iunie 1928, Catalog p. 30.

„Ateneul Român pe 1932”, București, 1932, Catalog p. 236, poziția 370.

A.N.-D.J. Sibiu, fond ASTRA, Muzee și Monumente, 292, act **1659/1926**.

„Arhitectura”, București, ianuarie-martie 1941.

„Gazeta Municipală”, București, anul X, nr. 501, 14 decembrie 1941, p. 1.

Ioan Opiș, *Comisia monumentelor publice și activitatea ei*, în: „Revista Arhivelor”, București, anul LXV, vol. L, nr. 3, 1988.

Virgiliu Z. Teodorescu, *Contribuția arhitectului Ion D. Trajanescu la restaurarea ctitoriei lui Constantin Brâncoveanu, Mănăstirea Hurezi – (File de jurnal)*, în: „Biserica Ortodoxă Română”, București, anul CXXI, nr. 7-12, iulie-decembrie 2003, p. 411-439 (este evocată activitatea tânărului arhitect pornind de la o atență cercetare care să-i permită recuperarea și evidențierea formelor primare ale construcțiilor, accentul pus pe calitatea, trăinicia lucrărilor întreprinse în zona vâlceană.)

1038 **Margueritte BARZON** () pictoriță, nu deținem informații despre viața și activitatea ei.

1039 A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar **7/1937**, f. 92.

adnotată cu informația care să menționeze reacția conducerii, cert este că George Dimitriu n-a inclus în memoriul de activitate o asemenea acțiune pentru anul 1937.

Apariția în anul 1938 a valorosului volum **București – ghid**, elaborat de arhitectul Grigore Ionescu¹⁰⁴⁰ a condus la o îndrumare a celui interesat să cunoască diversele obiective culturale ale Capitalei României. El a menționat existența unor lucrări realizate de George Dimitriu, atât în Pinacoteca Statului găzduită la acea dată de Ateneul Român, unde semnală prezența lucrării **Cap de copil**¹⁰⁴¹, piesă turnată în bronz, cât și la Muzeul Simu care avea în patrimoniu **bustul prof. Vintilă Ionescu**¹⁰⁴² piesă turnată în bronz. Facem precizarea că George Dimitriu, în memoriul său de activitate, a menționat la pinacotecă două lucrări amintind și de **Capul de expresie**¹⁰⁴³, iar la Muzeul Simu el citează lucrarea prezentă la Grigore Ionescu ca fiind **Profesor Vintilă D. Mugur**¹⁰⁴⁴, amintind și de un medalion **Capul Mântuitorului**¹⁰⁴⁵. Cu același prilej amintește și de existența în patrimoniul de la Palatul Cultural din Arad a lucrării **Bustul meu**¹⁰⁴⁶, lucrare turnată în bronz pe care credem că autorul a menționat-o în anii anteriori ca **Autoportret**. Printr-o formulare generală, după trecerea în revistă a multora din lucrările cu care a participat la diverse manifestări făcea¹⁰⁴⁷ mențiunea: „**Am mai executat monumente funerare, busturi, basorelieuri, pentru diferite cimitire din Capitală și provincie.**” Cu alt prilej amintește¹⁰⁴⁸ de existența unor lucrări ale sale în compunerea patrimoniului Muzeului Școalei de infanterie, Ateneului Român, Ministerului Artelor, Băncii Naționale. Ca atare, se impune și în acest caz ca datele prezente în evidența „centralizată” la Ministerul Culturii și Cultelor să poată fi cercetată pentru a putea cunoaște creația acestui artist plastic.

La o nouă inițiativă din anul 1939 a Sindicatului Artelor Frumoase de a organiza o expoziție cu lucrări ale membrilor, George Dimitriu a oferit pentru expunere și vânzare lucrarea **Îngândurată**¹⁰⁴⁹.

În anul 1939 răspunzând insistentelor apeluri ale colecționarului creator al Muzeului

1040 **Grigore IONESCU** (11 ianuarie 1904, Florești, jud. Prahova - ?). Studii de arhitectură la București, diplomat 1930, arhitect, proiectele sale au vizat predilect unități sanitare, de învățământ. Carieră didactică universitară cu preocupări majore pentru istoria arhitecturii, teoretician, publicist.

Grigore Ionescu, **București, ghid**, București, 1938.

Grigore Ionescu, **București – orașul și monumentele sale**, Editura Tehnică, București 1956,

Paul Constantin, **Dicționar universal al arhitecților**, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 161.

1041 Grigore Ionescu, *op. cit.*, p. 61, citând poziția nr. 333 din catalogul Pinacotecii Statului.

1042 Ibidem, p. 158, nr. 349 poziția din catalogul Muzeului Simu.

Ministerul Cultelor și Artelor, **Muzeul A. Simu și Casa – Simu Muzeu, Catalog**, Fondul Anastase Simu. București, 1937, p. 39.

1043 Nota 1, f. 8, poziția 332 din Catalogul Pinacotecii Statului, bronz.

1044 Ibidem, poziția 349 din Catalogul Muzeului Simu.

1045 Ibidem, poziția 350.

1046 Ibidem, f. 8.

1047 Ibidem.

1048 Peste ani a întocmit o fișă de cadre pentru Uniunea Artiștilor Plastici prezentând succint activitatea desfășurată.

1049 Nota 1, f. 8.

Alexandru Saint Georges¹⁰⁵⁰, sculptorul George Dimitriu a alcătuit¹⁰⁵¹ și un dosar în care a încorporat articolele despre arta plastică pe care le-a elaborat și publicat pe parcursul anilor 1901-1939 în reviste și ziare pe care l-a donat muzeului amintit. La 20 octombrie 1939 a fost confirmată¹⁰⁵² această primire. Suntem convinși însă că donația nu s-a limitat numai la acest valoros dosar, cunoscut fiind faptul că realizatorul muzeului concepușe un adevărat chestionar care să fie pentru urmași o sursă de informare și ca atare, de la acte personale la exponate care să releve evoluția artistică erau cu insistență revendicate și obținute de la artiștii timpului, fiecare având astfel o evidențiere a ceea ce a creat, unde a ajuns, modul de receptare de către contemporani etc. Dispersarea patrimoniului muzeului în haotica formulă a anilor 1947-1948 a făcut ca astăzi aceste informații să fie greu accesibile, impunându-se ca în viitorul apropiat toate instituțiile deținătoare a unor structuri din ceea ce devenise între timp muzeul ca institut de informare, să devină reală sursă de documentare, pe baza unui inventar general care să reunească informațiile de la toți deținătorii.

Revenind la succesiunea anilor constatăm participarea la expoziția jubiliară a Cercului Artistic care în al 50-lea an de existență a organizat în perioada 7-30 noiembrie 1940 o expoziție la care George Dimitriu a participat cu lucrările: **Autoportret**¹⁰⁵³, **Țăran în rugăciune**¹⁰⁵⁴ și **Cap de copil**¹⁰⁵⁵.

Din lucrările achiziționate pe parcursul anilor de către stat, prin Departamentul Artelor de la saloanele oficiale, erau, în anul 1941, repartizate ministerului pe bază de inventar lucrările: **Bătrână**¹⁰⁵⁶ (plachetă Ø 145 mm., bronz), **Apostolul**¹⁰⁵⁷, **Isus**¹⁰⁵⁸.

Anii războiului i-au marcat existența, dificultățile obligându-l să formuleze demersuri care să ducă la achiziționarea de către stat a unora din lucrările sale. Astfel în anul 1943 la /26/ august solicita să-i fie achiziționată lucrarea **Cap de expresie**¹⁰⁵⁹ pe care în alte împrejurări o definise ca **Îngândurata**. Piesa era turnată în bronz și o prețuia la suma de 45.000 de lei. Răspunsul formulat¹⁰⁶⁰ de Comisia permanentă de achiziții, la 11 decembrie 1943, a fost însă negativ. A fost anul când revista „Sinteze” a publicat¹⁰⁶¹ reproducerea lucrării **Cap de bătrână**. O mențiune o găsim¹⁰⁶² în același an pentru lucrarea **Fetiță din Ardeal**, piesă turnată în bronz și evaluată de autor la 80.000 de lei. Pentru Salonul Oficial de pictură sculptură al anului 1943 George Dimitriu a prezentat organizatorilor lucrarea **Autoportret**¹⁰⁶³, piesă turnată în gips,

1050 Virgiliu Z. Teodorescu, *Contribuții la un portret de muzeograf: Alexandru Saint – Georges*, în: „Muzeul Național”, vol. IX, București, 1997, p. 127-143.

1051 A.N.-D.A.I.C., fond M.A.I.S.G., inv. 617, dosar 6/1939, f. 229, 229v.

1052 Ibidem, dosar 63/1939, f. 74.

1053 Cercul Artistic, al 50-lea an de activitate artistică, Expoziția de pictură și sculptură, 7-30 noiembrie 1940, Catalog, p. 14, poziția 124, fotografia lucrării.

1054 Ibidem, poziția 125.

1055 Ibidem, poziția 126.

1056 A.N.-D.A.I.C., fond M.C.A., D.A., inv. 819, dosar 103/1941, f. 18 poziția 132, din inv. gen. 501

1057 Ibidem.

1058 Ibidem.

1059 Ibidem, dosar 101/1943, f. 249.

1060 Ibidem, f. 251.

1061 Ibidem, f. 250.

1062 Ibidem, f. 252.

1063 Ibidem, dosar 55/1943, f. 114, formular nr. 109 de participare la Salonul Oficial de primăvară 1943 pe care a fost făcută mențiunea „A” (admis).

evaluată la suma de 40.000 de lei. În anul următor a prezentat¹⁰⁶⁴ pentru expunere la Salonul Oficial de pictură sculptură 1944 o lucrare turnată în gips **Cap de copil**¹⁰⁶⁵, evaluată de autor la suma de 20.000 de lei. La închiderea expoziției lucrarea a fost reținută și achiziționată¹⁰⁶⁶ de organizatori. A fost un real ajutor întrucât bombardamentele din perimetrul Gării de Nord din primăvara anului 1944 îi dărmaseră¹⁰⁶⁷ casa din strada Caraiman nr. 63 unde artistul avea locuința și atelierul de creație. Pentru a-i veni în ajutor s-a formulat propunerea să-i fie acordată suma de 50.000 de lei. La dosar nu este inclusă și finalizarea acestei propuneri.

Metamorfoza intervenită după anul 1938 în structurile organizatorice ale statului, inclusiv a modului de asociere, a impus ca Sindicatul Artelor Frumose să se înscrie în formula generalizată a breslelor, a corporațiilor. Trecerea anilor și dificultățile întâmpinate l-au determinat ca să solicite¹⁰⁶⁸ pensionarea. Comisia i-a acordat o pensie de 5.000 de lei a cărei valoare însă, după evenimentele anului 1944, a fost într-o rapidă degradare a puterii de cumpărare.

În iulie 1945 George Dimitriu, adresându-se¹⁰⁶⁹ conducerii Ateneului Român făcea mențiunea că pe parcursul anilor de activitate a avut posibilitatea să participe la 33 de expoziții din care 7 au fost personale. Solicita¹⁰⁷⁰ ca pentru lunile noiembrie sau decembrie 1945 să obțină o sală pentru a expune lucrări împreună cu nepoata sa pictorița Olga Stângaciu¹⁰⁷¹. Cererea primită la 25 iulie 1945 i-a fost acceptată, fiind planificată pentru perioada 13 octombrie-2 noiembrie 1945 pentru a expune în sala 2. Ne lipsesc datele care să facă referință la organizarea efectivă a acestei acțiuni. Situații similare avem și în anul 1946 când, la 30 august, i-a fost înregistrată¹⁰⁷² cererea pentru luna aprilie 1947. O ultimă informație ne este oferită de cererea¹⁰⁷³ formulată de arhitectul Ion D. Traianescu, pictorița Margueritte Barzan și sculptorul George Dimitriu pentru a obține spațiu de expunere în luna noiembrie 1947.

Au trecut decenii, lițoliul uitării s-a așternut, ajungându-se la atribuirii eronate, suprapuneri de nume. Este timpul ca pentru toți creatorii veacului al XX-lea să existe lucrări de referință care să permită o cunoaștere și care să conducă la o corectă apreciere a ceea ce trebuie să fie definit ca Patrimoniu Cultural Național. Depistarea a noi mărturii, inclusiv cele referitoare la ultimii ani de viață, se constituie o misiune de mare actualitate, inclusiv a celor care au încă în memorie date referitoare la omul și faptele sale. Coroborate și analizate

Salonul Oficial de pictură și sculptură, aprilie-mai 1943, Catalog, p. 34, poziția 292.

1064 Ibidem, dosar 35/1944, f. 24, procesul verbal nr. 7 al juriului Salonului Oficial care la 24 martie 1944 consemna la poziția 82 primirea lucrării **Cap de copil** pe care o considera „A” (admisă); dosar 36/1944, f. 81 artistul locuia pe str. Caraiman nr.63.

1065 Salonul Oficial de pictură și sculptură, mai 1944, Catalog p. 33, poziția 301.

1066 A.N.-D.M.B., fond M.C.A., D.A., inv. 819, dosar 84/1944, f. 50, 57, Comisia pentru recepționarea cumpărăturilor de carte și opere de artă prin procesul verbal din 2 iunie 1944, la poziția 14, consemna această achiziție.

1067 Ibidem, dosar 37/1944, f. 37, poziția 11

1068 Ibidem, fond S.A.F., dosar 44/1944-1951, f. 119.

1069 A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar 1/1945-1946, f. 53 sculptorul menționează aceeași adresă: str. Caraiman nr. 63, probabil că ajutoarele primite au permis refacerea locuinței bombardată.

1070 Ibidem, f. 5.

1071 Olga STÂNGACIU () pictoriță, rudă cu George Dimitriu, nu deținem informații despre viața și activitatea ei.

1072 A.N.-D.M.B., fond Ateneul Român, dosar 1/1946-1947, f. 93.

1073 Ibidem, dosar 7/1947, f. 92.

critic vor permite o formulare care va putea constitui o micro monografie călăuzitoare pentru cei de mâine. Ceea ce s-a definit ca preocupare de a evidenția numai câteva din numele ce au onorat artele plastice din România secolului al XX-lea, predilect a celor care au activat în perioada interbelică, acum după trecerea timpului putem să apreciem ca o gravă eroare. S-a creat impresia că aceștia au fost singurii realizatori. Actuala bibliografie fiind lipsită de elementarele referințe la cei care au activat ca sculptori, deși aceștia s-au situat la timpul respectiv într-o ierarhizare a interesului public, al colecționarilor, al comandatarilor care le-a oferit prilejuri de aducere în forul public a unor monumente reprezentative, demne moșteniri pentru viitor și care meritau și mai ales acum posteritatea merită a le fi prezentate biografiile și creațiile cu care au s-au etalat la timpul respectiv. A nu știe cine le-a realizat sau a le atribui, din ignoranță, altor creatori este tributul plătit tocmai acestei greșite politici culturale. Din comoditate, ignorare nejustificată sunt adeseori formulate definiții în total dezacord cu realele calități ale operei. Este timpul ca să fie întreprinse demersurile salvatoare a tuturor informațiilor care să conducă la prezentarea și atribuirea pentru fiecare a locului cuvenit pe o reală scară a valorilor. Astfel vom putea vorbi de o corespunzătoare evidență a Patrimoniului Cultural Național, de o permanentă grijă pentru transmiterea către viitorime a acestei moșteniri.

SUMMARY

The article presents the life and activity of a less known sculptor, George Dimitriu (born on October 23rd, 1879), recalling his works, biographical data, featuring essential moments in his activity.